



Ekonomihögskolan vid Lunds universitet
Företagsekonomiska institutionen

Kandidatuppsats

**Bankernas resultatsammansättning –
En fallstudie av Handelsbanken och Sparbanken Finn**

Författare
Martin Ljunggren
Tobias Svensson

Handledare
Tore Eriksson
Maria Gårdängen

Uppsatsens titel: Bankernas resultatsammansättning – En fallstudie av Sparbanken Finn och Handelsbanken.

Seminariedatum: 2005-01-17

Ämne/Kurs: FEK 582 Kandidatuppsats, 10 poäng

Författare: MARTIN LJUNGGREN
TOBIAS SVENSSON

Handledare: Tore Eriksson
Maria Gårdängen

Fem nyckelord: Sparbanken Finn, Handelsbanken, bank, räntenetto, teknikutveckling

Syfte: Syftet med vår uppsats är att undersöka hur bankernas intäcks- och kostnadsstruktur har förändrats över de senaste 20 åren.

Metod: För att uppnå vårt syfte har vi använt oss av induktiv metod, vi utgår från empirin för att sedan söka förståelse för denna i olika teorier.

Teoretiska perspektiv: Det finns relativt lite ny forskning om banker i Sverige, men däremot finns det utländsk som vi valt att använda. Vi har även en praktisk referensram som omfattar den svenska bankkrisen samt finansbranschens verksamhet idag.

Empiri: Data från Handelsbankens och Sparbanken Finns resultat- och balansräkningar de senaste 20 åren samt semistrukturerade intervjuer med respondenter från vardera bank.

Slutsatser: Båda bankerna har minskat sina intäkter från räntenettet och istället ökat intäkterna från avkastning och utdelning från handel med värdepapper. Det är stora skillnader i in- och utlåning, övriga lån och bankcertifikat mellan bankerna. För Sparbanken Finn har den tekniska utvecklingen inneburit att man kunnat effektivisera sitt samarbete med andra finansiella aktörer och för Handelsbanken även att det har uppstått en konkurrensfördel i form av en kostnad som kan fördelas på fler kontor, och i slutändan fler kunder jämfört med en mindre bank.

Title: Banks composition of result – a case study of Sparbanken Finn and Handelsbanken.

Seminar date: 2005-01-17

Course: Bachelor thesis in business administration, 10 Swedish Credits (15 ECTS)

Authors: MARTIN LJUNGGREN
TOBIAS SVENSSON

Advisors: Tore Eriksson
Maria Gårdängen

Key words: Sparbanken Finn, Handelsbanken, bank, net interest income, technical development

Purpose: Our purpose with this essay is to examine how two Swedish banks have changed their revenues and costs over the last 20 years.

Methodology: We have used an inductive method to achieve our purpose. We start from our empirical data and try to understand it with support from different theories.

Theoretical perspectives: There is relatively little new research about banks in Sweden, why we have chosen to use foreign research. We also have a practical frame of reference, which includes the Swedish banking crises and the financial corporations today.

Empirical foundation: Data from our banks balance sheet and income statement over the past 20 years, and interviews with respondents from each bank.

Conclusions: Both banks have decreased their net interest income and instead increased their dividends and yield from securities. There are large differences in deposits, lending, other loans and bank certificates between the banks. The technical development has meant that Sparbanken Finn has been able to make their co-operation with other financial actors more efficient. For Handelsbanken it has also meant a competitive advantage because this new cost can be distributed across more offices, and in the end more customers.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problematisering.....	7
1.3 Problemformulering	9
1.4 Syfte	9
1.5 Avgränsningar	9
2. METOD	10
2.1 Perspektivval	10
2.2 Metodologiska val	10
2.2.1 Fallstudie.....	10
2.3 Teknik.....	11
2.3.1 Dokumentstudie	11
2.3.2 Intervju och intervjuareffekten	11
2.4 Datainsamling/Tillvägagångssätt	12
2.5 Urval.....	13
2.6 Källkritik	13
3. PRAKTISK REFERENSRAM	15
3.1 Den svenska finanskrisen under 1990-talet.....	15
3.1.1 Uppgångsfasen 1985-1990.....	15
3.1.2 Nedgångsfasen 1990-1993	16
3.1.3 Krisens följder	17
3.2 Den svenska finansmarknaden idag	18
3.2.1 Marknadsförändringar	20
3.2.2 Bostadsinstitut	20
3.2.3 Kreditmarknadsinstitut	21
3.2.4 Räntor.....	21
3.2.5 Sparande.....	21
3.2.6 Betalningar.....	22
3.2.7 Internet	23
3.3 Rapport från Finansinspektionen	24
3.3.1 Kapitaltäckningen	25
3.3.2 Nya aktörer, ny teknik, nya konkurrensvillkor	25
3.3.3 Företagsmarknaden	26
3.3.4 Ränteläget.....	27
4. TEORETISK REFERENSRAM	28
4.1 Forskning.....	28
4.1.1 Konsolidering	28
4.1.2 Påverkan på bankbranschen	29
4.1.3 Bankernas strategier	30
5. EMPIRI	31
Specifikationer och kommentarer Handelsbanken.....	37
5.1 Sparbanken Finn.....	38
5.1.1 Kort historia	38
5.1.2 Verksamhet	39

5.1.3 Risker.....	40
5.1.4 Tjänster.....	40
5.1.5 Rådgivningstjänster.....	40
5.2 Svenska Handelsbanken SHB	42
5.2.1 Mål	42
5.2.2 Kunder.....	42
5.2.3 Kostnader	43
5.2.4 Produkter.....	43
5.2.5 Bolån	44
5.2.6 Krediter	44
5.2.7 Konkurrens	45
5.2.8 Internet	45
5.2.9 Övrigt	46
6. ANALYS	47
6.1 Rörelseintäkter	47
6.2 Konkurrens.....	51
6.3 Teknikutveckling.....	51
6.4 Risker	53
6.5 Kostnader	53
6.6 Kreditförluster	54
6.7 Mål	54
6.8 Tillgångar och skulder.....	55
6.9 Slutsats	57
KÄLLFÖRTECKNING	59
BILAGOR.....	61

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Bankerna i Sverige har tidigare haft ett nära förhållande till staten och varit kraftigt reglerade. Men sedan avregleringarna i mitten av 1980-talet har branschen varit i ständig utveckling. Nya lagar och regler uppkom, därefter konjunktursvängningar vilket ledde till att klimatet på marknaden förändrades. Efter avregleringarna i form av nya lagar och regler öppnades marknaden för nya aktörer och de tidigare skyddade bankerna fick nu plötslig uppleva en aggressivare konkurrens¹. Även för utländska bolag stod det fritt att öppna kontor och filialer i Sverige vilket också satte press på branschen².

Finanskrisen i början på 1990-talet medförde kreditförluster och gjorde att vissa banker blev konkursmässiga men räddades av staten³. Antalet kreditmarknadsföretag minskade också snabbt efter att tidigare ha ökat med anledning av avregleringen.

De stora bankerna har idag tagit över tjänster från andra företag inom finansbranschen. De nya tjänsterna har fått stor betydelse i relation till de traditionella banktjänsterna. Livförsäkringsbolag har förvärvats, likaså fond- och fastighetsbolag vilket har fått till följd att bankerna har utvecklats till jättar på den finansiella marknaden⁴. Bland de största bankerna har den nära kontakten med kunderna mer eller mindre försvunnit, där man hade sin egen bankman som hjälpte till med allehanda affärer och där den personliga kontakten var viktig.

Teknikutvecklingen har gjort att kunderna, både privatpersoner och företag, har börja sköta de mesta av sina bankärenden hemifrån via telefon eller dator. Sverige ligger i topp gällande andelen av befolkningen som använder sig av Internetbank.⁵

De nya distributionssätten Internet och telefon har inneburit utvecklande av nya tjänster. Det har gjort att nya banker har etablerats vilket har ökat konkurrensen på bankmarknaden⁶. I takt med en ökande användning av Internet- och telefontjänster, har nyttjandet av kassatjänster på bankkontoren minskat. Kundernas nya beteende har lett till omstruktureringar, omorganisationer och nedläggningar av bankkontor.

¹ Fregert, Klas; Jonung, Lars (2003) *Makroekonomi*. Studentlitteratur, s.497

² Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet:
www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

³ Fregert, Klas; Jonung, Lars (2003) *Makroekonomi*. Studentlitteratur, s.501

⁴ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet:
www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

⁵ ibid

⁶ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet:
www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

1.2 Problematisering

Under 1980- och 90-talet förändrades den finansiella marknaden i Sverige. En helt reglerad marknad ersattes av flera finansiella delmarknader, och med dessa avregleringar introducerades också nya finansiella instrument på marknaden. Statsskuldsväxlar, bankcertifikat och olika derivatinstrument etablerades vilket gjorde att spelreglerna förändrades ytterligare. I och med statsskuldsväxeln kunde riksbanken själv vara med och påverka marknadsräntorna vilket var ett genombrott för den svenska penningmarknaden.⁷

Vidare har bankernas relationer med storföretagen blivit mindre aktiv än tidigare på grund av en växande internationell konkurrens, pressade priser och successivt ökat inslag av marknadsfinansiering. Storföretagens användning av marknadsfinansiering när man behöver låna kapital innebär att man går direkt ut på lånemarknaden istället för att gå via en bank. Bankerna riktar istället in sig på de mindre företagen samt hushållen med tjänster som bolån, pensions- och annat sparande och betaltjänster.⁸

Användandet av interaktiva tjänster har förändrat kundernas beteendemönster och bankernas tjänster och deras sätt att arbeta. Bankernas intäkter från räntenettet⁹ har minskat p.g.a. den något ökande konkurrensen. Detta har fått till följd att bankerna har försökt hitta andra intäktstrategier. Intäkter från tjänster som rådgivning och provision har ökat i och med att bankkontoren har skurit ner på tjänster som vanliga in- och utbetalningar.¹⁰

Bankernas transfereringskostnader vid betalningar har förändrats med anledning av informationstekniken och att allmänheten har blivit mer villiga att använda olika former av kort vid betalning¹¹. Det finns fyra aktörer i betalningskedjan med kort: privatpersonen, företaget, kortföretaget och banken. Om kunden betalar med kort i affären får antingen kunden stå för kortavgiften eller om det är ett större köp så står affären för kostnaden. När inte kontokortsanvändningen var så utbredd fick banken och affärerna stå för administrationskostnaderna av kontanter.

De första Internetbankerna i Sverige startade 1996¹². Innan Internetrevolutionen gick privatpersoner och företag till banken för att betala sina räkningar eller skickade man dem med post. Privatpersonerna och företagen fick betala en engångsavgift vid varje betalningstillfälle och bankerna hade administrationskostnader för kassapersonal och för att ta emot och sammanställa räkningarna via post. Idag slipper allmänheten engångsavgifterna och bankernas administrationskostnader har förändrats.

En artikel i Sydsvenska Dagbladet den 27 juni 2004 gjorde att vi blev intresserade av ämnet¹³. I den beskrivs bankerna som de stora vinnarna på börsen under de senaste 10 åren. Man jämförde bankvinsterna med Stockholmsbörsens övriga bolag och fann att de

⁷ Larsson, Mats; Sjögren, Hans (1995) *Vägen till och från bankkrisen*. Stockholm, Carlssons bokförlag, s. 47

⁸ Finansinspektionen (2004) : *Finanssektorns stabilitet*. s.29. Internet:

www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

⁹ Räntenetto = Ränteintäkt – Räntekostnad

¹⁰ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet:

www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

¹¹ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet:

www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

¹² ibid

¹³ Sydsvenska Dagbladet, *Bankerna vinnare på börsen*, 27 juni 2004

indexerade vinsterna för bankerna var mycket högre än för de övriga bolagen. I artikeln tas den dåliga konkurrensen på bankmarknaden upp som en orsak till de höga bankvinsterna.

1.3 Problemformulering

De förändringar som skett de senaste åren har fått oss att fundera på bankernas intäkter och kostnader. De frågor vi ställer oss är:

Har innehållet i bankens balansräkning förändrats vad det gäller olika former av tillgångar och skulder?

Har det skett en förskjutning av bankens kostnader och intäkter om man ser på resultaträkningen?

Hur har den tekniska utvecklingen påverkat konkurrensen inom finansbranschen och bankernas sätt att arbeta?

Hur har allmänhetens sätt att sköta löpande betalningar via Internet och kontokort påverkar bankernas transfereringsintäkter?

Är dessa förhållanden annorlunda i en stor bank jämfört med en mindre?

Huvudfrågan i vår uppsats är: Hur har Sparbanken Finns och Handelsbankens intäkter och kostnader förändrats sedan mitten av 1980-talet?

1.4 Syfte

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur bankernas intäkts- och kostnadsstruktur har förändrats de senaste 20 åren.

1.5 Avgränsningar

Vi begränsar oss till att titta på hur de två bankerna Sparbanken Finn och Handelsbanken har utvecklats och positionerats i jämförelse med varandra och till viss del i förhållande till den övriga bankbranschen. Jämförelsen behandlar inte några andra banker än de två och inga andra företag inom finansbranschen. Tidsperioden är begränsad till 1984-2003 vilket innebär att studien börjar precis före avregleringen av bankbranschen.

2. METOD

2.1 Perspektivval

Det finns två övergripande angreppssätt att ta sig an det ämne man vill studera. Den induktiva och den deduktiva metoden. Det deduktiva arbetssättet innebär att man har teorier som man i sin forskning vill pröva för att på så sätt kunna bekräfta eller falsifiera. Det induktiva valet innebär istället att man har data som man sedan vill behandla med hjälp av teorier och modeller¹⁴. Det är enligt det senare sättet vi arbetar, d.v.s. att vi utgår ifrån empirin för att sedan söka förståelse för denna i olika teorier. Valet av denna metod faller sig naturlig då vi vill undersöka en förändring på marknaden, och se om vi finner stöd för denna förändring i teorier. Det faktum att det finns relativt lite forskning på området innebär att vi finner det nödvändigt att se hur marknaden förändrats, för att sedan söka stöd i tidigare forskning.

2.2 Metodologiska val

Vi använder oss av olika tillvägagångssätt i olika delar av vår undersökning. Eftersom vi i de olika delarna vill få fram olika sorters information passar det också bäst att använda sig av olika metoder för informationsinsamlandet. Detta för att lättare hitta just den information man vill åt. Eftersom vi gör både analyser av siffror samt relativt öppna intervjuer kommer våra övergripande angreppssätt att vara både kvalitativa och kvantitativa.

Den kvantitativa metoden präglas av avstånd och urval, och har förutbestämda frågor som ska ställas¹⁵. Denna metod används när vi sammanställer intressanta poster från årsredovisningarna, vilket hjälper oss att finna underlag till de frågor vi vill ha svar på. Vi får på detta sätt hjälp att finna just den data vi vill åt, och det blir också enklare att sedan bearbeta och sammanställa denna data. Efter detta följer vi upp den kvantitativa undersökningen med intervjuer. Vi använder oss av semistrukturerade sådana för att kunna få svar på frågor som väckts under arbetets gång, samt att vi då får möjlighet att utveckla våra frågor under intervjuerna.

Vi väljer att först använda oss av den kvantitativa metoden för att den ska kunna hjälpa oss att hitta faktorer som vi senare kan koncentrera oss på i de kommande kvalitativa intervjuerna. På detta sätt får vi möjligheten att följa upp de siffror vi får fram i undersökningen av årsredovisningarna. Detta hjälper oss att skapa större förståelse för bankens utveckling och få en mer nyanserad bild av dessa siffror.

2.2.1 Fallstudie

Ett vanligt arbetssätt när det gäller kvalitativ forskning är fallstudier vilket vi också använder oss av inom vår uppsats. En fallstudie är en undersökning som omfattar ett eller ett fåtal fall

¹⁴ Reinecker, Lotte; Stray Jörgensen, Peter (2002) *Att skriva en bra uppsats*. Lund, Liber AB

¹⁵ Magne Holme, Idar; Krohn Solvang Bernt (1996) *Forskningsmetodik*. 3:e Uppl. Lund, Studentlitteratur, s. 182

vilka studeras mer detaljerat. Detta sätt att arbeta är lämpligt då man vill förklara, förstå eller beskriva stora företeelser och även förklara fenomenet på djupet¹⁶. Vår problemställning att undersöka kostnads- och intäktsstrukturen hos banker genomför vi med hjälp av fallstudier. Vi anser att det är ett lämpligt sätt då vi hellre går djupare in på färre undersökningsenheter än att se ytligare på flera banker. Fallstudien ger oss möjlighet att följa våra fallföretag närmare och koncentrera oss på dem och deras förändringar. Dock kan man fråga sig om ett enda eller ett par fall kan vara representativa för bankbranschen i stort.

Vi väljer att använda oss av två fallföretag för att se vad det finns några olikheter eller likheter mellan dessa företag. Fallföretagen är verksamma inom samma bransch, men konkurrerar på olika villkor när det gäller storleken. Det är bl.a. denna skillnad vi vill undersöka, och se om en liten bank agerar annorlunda är en stor. Viktigt att tänka på i analysen är att de stora bankerna har många likheter men också många olikheter i fråga om typ av kunder, prissättning och distributionssätt¹⁷. Att generalisera utifrån två fall och säga att något gäller för hela bankbranschen är därför svårt. Det gäller att som fallstudieforskare vara medveten om att det inte går att hitta typfall som kan representera en viss klass, eller en viss bransch¹⁸. I vår uppsats drar inte vi några långtgående slutsatser om hur hela bankbranschen har förändrats utan belyser till stor del bara hur våra två fallföretag har utvecklats.

2.3 Teknik

Vi använder oss av främst av två metoder för att införskaffa den information som vi önskar. Dessa är dokumentstudier och intervjuer. Vi läser även böcker och artiklar i ämnet, om bankbranschen i allmänhet och om våra fallföretag i synnerhet, för att förbättra vår kunskap.

2.3.1 Dokumentstudie

Vi börjar med att göra dokumentstudier rörande de banker vi valt att studera. Här tittar vi på årsredovisningar från respektive bank för att försöka upptäcka mönster och trender under de senaste 20 åren. Detta gör vi för att upptäcka skillnader i bankernas kostnader och intäkter och för att kunna jämföra dessa över tiden. Vi studerar årsredovisningarna också för att få uppslag för en framtida intervju där vi kommer att gå in på fler detaljer rörande bankens siffror och förändringar.

2.3.2 Intervju och intervjuareffekten

Den kvalitativa intervjun som vi använder oss av har styrkan att undersökningssituationen mer liknar ett vardagligt samtal än en formell intervju. Man låter undersökningssituationen påverka och styra samtalet i den riktning som passar dem bäst inom de teoretiska ramar som forskaren ställt upp¹⁹. Detta för att få ut så mycket information man kan, för att sedan sälla ut de svar man är intresserad av. Vi väljer detta sätt att inhämta information eftersom vi anser att det passar vår problemställning bäst. Till skillnad från enkäter går man mer in på detaljer

¹⁶ Lundahl, Ulf; Skärvad, Per-Hugo (1992) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. 2:a Uppl. Lund, Studentlitteratur, s.151

¹⁷ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

¹⁸ Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö, Liber AB, s. 67

¹⁹ Magne Holme, Idar; Krohn Solvang Bernt (1996) *Forskningsmetodik*. 3:e Uppl. Lund, Studentlitteratur, s. 99

och får ett bredare fält. Vi får också en mer nyanserad bild av händelserna och intervjupersonerna får chansen att motivera sina svar på ett mer detaljerat sätt.

Det är viktigt att valet av undersökningsperson blir rätt när man förbereder en kvalitativ intervju. Därför måste man i förväg noga tänka igenom vilken information man vill få fram. Blir valet av respondent felaktigt riskerar man att i slutändan sitta med en mängd obesvarade frågor, varför man blir tvungen göra om hela förfarandet igen. För oss är det viktigt att respondenterna på de två bankerna har varit anställda under en längre tid samt att de har en bred kunskap om bankens verksamhet.

En viktig aspekt när det gäller intervjuer är intervjuareffekten. Egenskaper hos frågeställaren kan skapa skevheter i respondentens svar. Respondenten kan även ha vissa tendenser till att inte beskriva sådant de känner oro inför eller saker de drar sig för att berätta²⁰. Dessa effekter kan man undkomma om man använder sig av enkäter istället för intervju. Risker med vår arbetsgång kan också vara att vi skapar oss uppfattningar i dokumentstudien som vi sedan vill ha bekräftade under intervjun. Detta försöker vi undkomma genom att skicka frågorna i förväg så att respondenten själv kan förbereda sig och berätta om de saker den anser vara viktiga. Vidare har vi innan vi kom till intervjun funderat på möjliga orsaker till olika förändringar, utifrån den kunskapen som vi fått genom bl.a. dokumentstudien. Men vi försöker ställa frågorna på ett sådant sätt att inte respondenten känner att vi söker ett speciellt svar.

2.4 Datainsamling/Tillvägagångssätt

För att undersöka vårt problem använder vi oss som tidigare nämnts av både dokumentstudier och intervjuer. Dokumenten vi studerar består av årsredovisningar från respektive bank, där vi tittar på vartannat år med början 1984. Vi anser att det räcker med att titta på vartannat år för att upptäcka trender och tendenser som kan finnas. En trend måste bestå längre tid än ett år för vara en trend, annars kan man anta att avvikelser beror på en enskild händelse.

Den data vi främst är intresserade av i årsredovisningarna är intäkter i form av räntenetto och provisioner, övriga kostnader i form av personalkostnader samt kreditförluster. I balansräkningen är vi bl.a. intresserade av skillnader i in- och utlåning hos respektive bank. Anledningen till att vi har valt just dessa mått är att de är enkla mått att jämföra när det gäller intäkter och kostnader. En annan viktig orsak är att bankernas redovisningsprinciper har ändrats under de senaste åren vilket gör det svårt att jämföra vissa andra poster. Även att vissa verksamheter som innan fanns inom moderbolaget nu finns i ett dotterbolag försvårar datainsamlingen och gör att vi inte får den detaljerade specifikationen som vi hade velat ha.

Efter att ha sammanställt data ur årsredovisningarna genomför vi personliga intervjuer med respondenter från vardera bank. Dessa intervjuer har semistrukturerade frågor eftersom vi vill ha möjligheten att föra ett öppet resonemang med respondenten och kunna ställa följdfrågor. Vi har dock ett huvudformulär med ett mindre antal öppna frågor som vi skickar till respondenten i förväg. Detta för att denna ska kunna få möjlighet att förbereda sig och tänka igenom frågorna i förväg. Vi börjar våra intervjuer med lite mer allmänna frågor om förändringarna inom bankbranschen de senaste åren. Efter det går vi in på lite mer detaljerade

²⁰ Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö, Liber AB, s. 146

frågor runt den specifika bankens omstruktureringar för att till sist fråga mer ingående om specifika siffror. Båda gruppmedlemmarna har varit närvarande vid intervjuerna för att kunna ställa kompletterande frågor och för att intervjun ska få mer diskussionskaraktär. Intervjuerna har spelats in på band för att vi enkelt ska kunna sammanställa svaren vid ett senare tillfälle.

Efter detta sammanställs informationen vi fått fram vid de båda intervjuerna för att jämföra och se om det finns saker vi missat. Märker vi att det saknas information från en eller båda bankerna har vi ytterligare en gång tagit kontakt med respondenten för att försäkra oss om att vi får svar på dessa frågor.

2.5 Urval

Eftersom vi har bestämt oss för att se om det finns skillnader mellan stora och små banker väljer vi att undersöka en stor och en liten bank på marknaden. Dessa val har inte skett slumpmässigt utan vi har valt banker som vi tror kan representera sin ”storleksgrupp”. Som stor bank har vi valt mellan de fyra stora aktörerna inom bankbranschen; Nordea, Handelsbanken, FöreningsSparbanken och SEB. Valet föll på Handelsbanken eftersom det är den av de stora bankerna som haft stabilast aktieutveckling och vinstutveckling under de senaste 15 åren. Bland de mindre bankerna har vi valt Sparbanken Finn. Den är betydligt mindre än Handelsbanken i fråga om marknadsandelar och balansomslutning. Men det är en bank som är väletablerad²¹ i sydvästra Skåne och dessutom har huvudkontor i Lund. Vi tyckte även det faktum att banken har valt att stå utanför samarbetet med FöreningsSparbanken, till skillnad från många andra små sparbanker, gjorde den väldigt intressant. Den har dessutom inte varit inblandad i några andra uppköp och konsolideringsaktioner de senaste åren. Vi får i och med det en möjlighet att jämföra den lokala, mindre banken med en av de stora på marknaden.

2.6 Källkritik

Vårt val att samla in nyanserad information har främst varit genom intervjuer. För att få ut så mycket som möjligt av dessa är det viktigt att hitta rätt personer att intervjua. Risken är annars att man får felaktiga svar, eller att man inte alls får svar på de frågor man ställt.

När det gäller att undersöka bankmarknaden har vi valt att endast hämta information från två banker. Detta kan tänkas ge ett sämre resultat på undersökningen. Syftet med vår uppsats är dock inte att undersöka alla banker på marknaden utan bara våra två fallföretag. Vi vill också titta på om det existerar skillnader mellan små och stora banker, varvid vi har valt att endast undersöka en stor och en liten bank. Tanken är också att gå in lite djupare på dessa två, vilket inte hade varit möjligt om vi valt en större kvantitet. Det är vidare svårt att se vilka skillnader som kan bero på att bankerna är olika stora och vilka skillnader som kan förklaras av skilda företagskulturer och strategier.

²¹ Sparbanken Finn (2003): *Årsredovisning 2003*. S.5-8. Internet: www.sparbankenfinn.se/DocumentServer/DR04_slutversion.pdf?DOC_ID=120574&DOC_FILE_NAME=DR04_slutversion.pdf (1 nov 2004)

Vad beträffar årsredovisningarna från de båda bankerna har vi tänkt på att man kan ha bytt redovisningsprinciper och att det därför kan vara svårt att jämföra vissa poster över tiden. Men när vi har sammanställt datan så har vi noga tittat på noter för att se vad posterna innehåller. Vi har upplevt det som relativt lätt att förstå vad olika poster innehåller och hur man har ändrat redovisningen av vissa poster. På detta sätt kan vi känna oss trygga med att vårt material är tillförlitligt för undersökningens ändamål. Även det faktum att finansbranschen på senare tid är under övervakning av finansinspektionen gör att vi känner att materialet är rättvisande.

3. PRAKTISK REFERENSRAM

3.1 Den svenska finanskrisen under 1990-talet

Denna teori är en historisk genomgång av faktorer som utlöste finanskrisen och hur krisen spred sig. Vilka lärdomar bankbranschen och staten drog och hur man efter krisen förändrade sina rutiner, bland annat i form av nya lagar. Vi finner att detta avsnitt är av intresse för oss med anledning av att denna kris på ett fundamentalt sätt har förändrat bankbranschen. Förändringarna som ägde rum tas här upp för bankbranschen i sin helhet men kan också hjälpa till att förklara förändringar som har ägt rum hos de två bankerna vi har valt att studera.

3.1.1 Uppgångsfasen 1985-1990

Riksbanksfullmäktige avskaffade 1985 den kvantitativa regleringen av affärsbankernas utlåning. Med anledning av den makroekonomiska utvecklingen efter 1985 har den finansiella avregleringen blivit det centrala inslaget i uppmarschen mot 90-talskrisen. Tidigare hade företagets och hushållens portföljer varit begränsade av de omfattande kreditmarknadsregleringarna som skulle slå vakt om lågräntepolitik. Dessa obalanser förstärktes av hög inflation och därmed höga inflationsförväntningar samt ett skattesystem som gynnade låntagande. Det fanns starka incitament för företag och hushåll att öka sin upplåning vid rådande ränteläge när avregleringen hade genomförts. Avregleringen innebar att långivarna, så som banker och övriga finansiella institut, hamnade i en öppnare och mer aggressiv konkurrens om marknadsandelar än tidigare. Låntagarna stod redo att ta på sig en större skuldsättning och långivarna expanderade kreditgivningen.²²

I den nya finansiella värld som följde med avregleringsbeslutet 1985 var kunskaperna hos både långgivare och låntagare om riskhantering och sunt finansiellt beteende bristfälliga. Vilket fick till följd att utbudet och efterfrågan på krediter ökade samtidigt. Värdet på fastigheter och aktier steg vilket gjorde att den privata sektorn kunde utnyttja det växande värdet på sina realtillgångar som underlag för ytterligare belåning. Kombinationen av höga inflationsförväntningar och höga skatter på kapitalinkomster på 50 procent gjorde att den förväntade realräntan, det vill säga ränta efter skatt och förväntad inflation, sjönk till en nivå nära noll procent för många placerare. Det blev därmed frestande att ta lån för såväl investeringar som konsumtion eftersom de förväntade realräntorna var så låga.²³

När hushållen såg sina innehav av aktier och fastigheter stiga i värde kände de sig förmögnare vilket gjorde att de sparade mindre och konsumerade mera. Den kraftiga konsumtionstillväxten medförde växande skatteintäkter och statsfinanserna förbättrades raskt. Både strukturella och stabiliseringspolitiska faktorer låg bakom expansionen av krediter. Avregleringen kombinerades inte med minskade avdragsmöjligheter för att öka realräntan efter skatt, och inte heller en utökad finansiell tillsyn, vilket strukturellt utlöste expansionen. Resurser och tillräckliga kunskaper fanns inte, vare sig hos bankerna själva eller

²² Fregert, Klas; Jonung, Lars (2003) *Makroekonomi*. Studentlitteratur, s.493-508

²³ ibid

Finansinspektionen, för att kontrollera kreditvärdigheten och den ekonomiska potentialen för nya projekt och nya lånekategorier.²⁴

3.1.2 Nedgångsfasen 1990-1993

Skattereformen som genomfördes 1990-1991 gjorde att realräntan efter skatt steg vilket försämrade villkoren för lånefinansierade investeringar samtidigt som den gynnande sparande. Investeringsverksamheten minskade och den optimism som utmärkt överhettningen dämpades när lågkonjunkturen växte fram. Den svenska realräntan ökade också på grund av internationella faktorer. Det europeiska ränteläget pressades upp av den tyska återföreningen. Ett minskat förtroende för den fasta växelkursen fick till följd att kronan utsattes för en rad spekulativa attacker. Riksbanken tvingades att ha högre räntenivå i Sverige än i omvärlden för att värna om den allt mindre trovärdiga fasta kronkursen.²⁵

Värdet på tillgångar såsom fastigheter, aktier och annat realkapital sjönk när realräntan steg. Värdena för tillgångar med lång löptid, såsom aktier och fastigheter som är särskilt känsliga för förändringar i realräntan, reducerades och raderades i många fall ut eftersom dessa finansierats genom lån vars nominella värde förblev oförändrat. Förväntningar om fortsatt prisfall på tillgångar gjorde att nedgången blev självförstärkande. Det finansiella systemet underminerades av de fallande tillgångspriserna. När det egna kapitalet smälte bort gick företag i konkurs. Fastighetsbolag drabbades hårdast. När vissa låntagare inte kunde betala räntor och amorteringar på sina skulder spred sig effekten till bankerna. Mellan 1990 och 1993 gjorde bankerna tillsammans ungefär 180 miljarder i kreditförluster. Det finansiella systemet drabbades därmed av en kris med anledning av realräntechocken. Staten ingrep genom att inrätta en bankstödsnämnd i syfte att garantera sektorns existens. Nordbanken och Gotabanken som var konkursmässiga blev helägda av staten.²⁶

För att återställa en del av det egna kapitalet höjde den privata sektorn kraftigt sitt finansiella sparande genom att börja amortera sina lån. Genom att öka sitt sparande och minska sin konsumtion åstadkom hushållen en skuldsanering som hade till syfte att förstärka det egna kapitalet. I krisförloppet var omsvängning i det privata sparandet en mycket betydande faktor. Nu visade det sig att de många åren med reglerade låga räntor före avregleringen hade utvecklats till en period med överinvesteringar. Inom byggnadssektorn, en sektor som tidigare betraktats som en motor i svensk ekonomi, medförde omvärderingen av fastighetskapitalet ett abrupt investeringsstopp. Praktiskt taget hela den svenska ekonomin upplevde samma mönster fast svagare. Följden blev en kraftig nedgång i efterfrågan, på grund av realräntechocken, då hushållen minskade sin konsumtion samtidigt som företagen minskade sina investeringar. Under dessa år blev följden att arbetslösheten steg dramatiskt. I början på decenniet låg den på kring 2 procent, en internationellt sett låg nivå, men steg sedan till ett läge nära 8 procents öppen arbetslöshet. Rekordartat många konkurser inträffade där byggsektorn drabbades hårdast.²⁷

Budgetunderskottet ökade lavinartat som en följd av nedgången i den ekonomiska aktiviteten, den stigande arbetslösheten och det statliga stödet till den finansiella sektorn. Trovärdigheten för den fasta växelkursen undergrävdes när den inhemska utvecklingen blev allt allvarligare med finanskris, produktionsbortfall och arbetslöshet. Stabiliseringspolitiken hamnade i en

²⁴ Fregert, Klas; Jonung, Lars (2003) *Makroekonomi*. Studentlitteratur, s.493-508

²⁵ ibid

²⁶ ibid

²⁷ ibid

svår situation där det krävdes stram politik om man skulle ta hänsyn till de externa förhållandena, det vill säga till kronans växelkurs, medan det fordrades en expansiv politik med hänsyn till de inhemska förhållandena, det vill säga finanskrisen. Men den inhemska krisen blev bara djupare ju mer Riksbanken strävade efter att försvara den fasta kursen genom att justera räntan. Utlåningsräntan hamnade under en kort tid i september 1992 på 500 procent när Riksbanken försökte försvara den fasta växelkursen. Men i november 1992 bröt emellertid kronförsvaret samman vid en massiv spekulationsattack. Det innebar en rejäl depreciering av den svenska valutan när kronan fick en rörlig kurs i november 1992. Genom kronans depreciering hade den akuta nedgången i svensk ekonomi hävdats.²⁸

Exporten och produktionen ökade, precis som under devalveringen under 1970- och 1980-talet, och den ekonomiska aktiviteten vände åter uppåt under 1993. Men under resten av 1990-talet var statsskulden och arbetslösheten hög vilka var spår som krisen hade lämnat efter sig. Uppgången fördröjdes på grund av att bankernas funktion som kreditförmedlare allvarligt skadades av finanskrisen. Bankerna blev restriktiva i samband med krisen i början på 1990-talet efter att varit generösa i sin kreditbedömning under slutet av 1980-talet. I krisens kölvatten fick många företag, särskilt mindre och medelstora, svårt att låna. Långivning hade blivit mer riskfyllt när det egna kapitalet hos både banker och företag blivit urholkat. För lånesökare blev det svårare att ställa ut godtagbara säkerheter och risken för att misslyckade projekt skulle leda till konkurs hade ökat.²⁹

3.1.3 Krisens följder

Enligt ett vanligt synsätt borde skattesystemet ha reformerats först och sedan skulle avregleringen ha genomförts. Därför har avregleringen under 1980-talet har varit föremål för kritik. Risken för en finansiell bubbla hade minskat om kapitalinkomstskatter varit lägre vilket hade minskat avdragsmöjligheter som kunde ha dämpat låneexplosionen. Riksdagen införde en insättningsgaranti som garanterade bankinsättarnas medel som ett resultat av krisen. I syfte att på ett tidigt stadium upptäcka finansiella oroshärdar fick Riksbanken och Finansinspektionen ökade resurser för att systematiskt övervaka stabiliteten inom det finansiella systemet.³⁰

Kring stödet till den finansiella sektorn fanns en politisk uppslutning i Sverige, att finna problemets omfattning och karaktär genom en öppen genomlysande redovisning. Uppgiften att rädda det finansiella systemet föll på regeringen eftersom krisen i första hand var en soliditetskris (brist på eget kapital, inte brist på reserver) som karaktäriserades av att flera banker och finansinstitut var nära konkurs. För att garantera det finansiella systemet existens ingrep Finansdepartementet med ett rejält stöd till den finansiella sektorn. Inrättandet av Bankstödsnämnden och den generella bankgarantin, den politiska hanteringen, har framhävts som en förebild för andra länder.³¹

²⁸ Fregert, Klas; Jonung, Lars (2003) *Makroekonomi*. Studentlitteratur, s.493-508

²⁹ ibid

³⁰ ibid

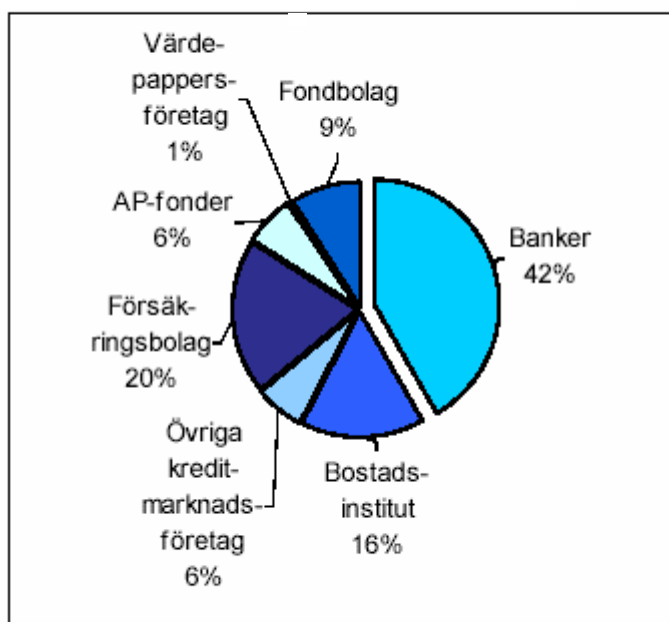
³¹ ibid

3.2 Den svenska finansmarknaden idag

Nedan följer ett avsnitt där vi förklarar hur den svenska finansmarknaden har förändrats de senaste åren och hur den ser ut idag. Branschens olika områden belyses och vilka funktioner dessa har. Vidare tas olika faktorer upp som har bidragit till att förändra många bankers inriktning och struktur. Denna genomgång är viktig för att vi i analysen ska kunna sätta in bankerna från vår fallstudie i ett större perspektiv. Förändringarna inom dessa två banker kan förklaras eller förstås bättre om man har en förståelse för hur finansmarknaden i stort har utvecklats och ser ut idag.

I de finansiella företagen i Sverige arbetar det fler än 90 000 personer, vilket motsvarar ungefär två procent av det totala antalet sysselsatta i landet. Dessa företag svarar för drygt fyra procent av landets samlade produktion, uttryckt som BNP.³²

Diagram 1 Aktörer på den svenska finansmarknaden 2002, andel av marknadens totala balansomslutning



Källa: Svenska Bankföreningen

Under den senaste tioårsperioden har finanssektorn växt snabbt. Många nya företag har etablerat sig på marknaden samtidigt som de etablerade företagen har utvidgat sin verksamhet. Branschglidningen mellan bank- och försäkringsverksamhet har inneburit en viktig förändring. Den har medfört att samtliga stora banker i dag har verksamhet inom livförsäkringsområdet och att många av de stora försäkringsbolagen har egna banker. Bankkundernas allt större användning av Internet och telefon i sina kontakter med banken har också inneburit en stor förändring. Konkurrensen på bankmarknaden har ökat genom etableringen av nya banker, eftersom de nya distributionssätten har möjliggjort utvecklingen av nya

tjänster. Vidare har traditionellt banksparande sedan början av 1990-talet minskat i betydelse samtidigt som fondsparande och försäkringssparande utvecklats till viktiga sparformer. Internationellt sett har en stor andel av befolkningen, över 85 procent, en del av sitt sparande i fonder eller aktier.³³

På den svenska marknaden finns det fyra huvudkategorier av banker: svenska bankaktiebolag, utländska banker, sparbanker och medlemsbanker.

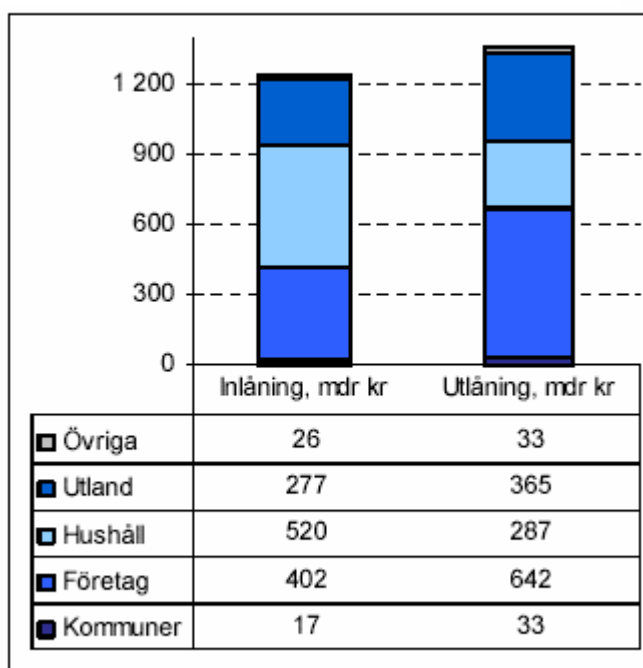
Den största huvudkategorin svenska bankaktiebolagen kan sedan delas in i tre kategorier. Den första kategorin är de fyra stora bankerna FöreningsSparbanken, Handelsbanken, Nordea

³² Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

³³ *ibid*

och SEB. De står för mer än 80 procent av den totala balansslutningen på marknaden och de fyra bankerna har även en stark position inom flertalet delmarknader. Den andra kategorin är mindre svenskägda bankaktiebolag. En del av dessa är sparbanker som ombildats till bankaktiebolag, ofta med FöreningsSparbanken som delägare. Den tredje kategorin är övriga svenska bankaktiebolag vilka de flesta är etablerade under de senaste sju-åtta åren. De distribuerar huvudsakligen sina tjänster genom Internet och telefon och är koncentrerade på privatkundsmarknaden. Banker som har etablerats de senaste åren är t.ex. ICA Banken, Resurs Bank och Forex Bank.³⁴

Diagram 2 Bankernas inlåning från och utlåning till allmänheten, december 2002



Källa: Svenska Bankföreningen

Det blev tillåtet för utländska banker att starta dotterbolag i Sverige 1986 och då skedde också de första utländska banketableringarna. Antalet utländska banker i Sverige minskade under några år i samband med finanskrisen men antalet har stigit till 22 i slutet av år 2002 efter att det 1990 blev tillåtet för utländska banker att öppna filialkontor. Danske Bank är den största utländska banken i Sverige. De utländska bankerna är flertalet inriktade på värdepappersmarknaden och företagsmarknaden.³⁵

De fristående sparbankerna i Sverige är i allmänhet små och är enbart verksamma på regionala eller lokala marknader. Även om sparbankerna i landet som helhet enbart har en marknadsandel på cirka 5 procent kan en sparbanks marknadsandel på en lokal marknad vara väsentligt större. Flertalet sparbanker samarbetar med FöreningsSparbanken, vilket innebär ett tekniskt samarbete och ett gemensamt utbud av produkter och tjänster.³⁶

³⁴ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

³⁵ ibid

³⁶ ibid

3.2.1 Marknadsförändringar

De stora svenska bankerna har under det senaste decenniet utvecklats till finansiella koncerner. Utvecklingen har bestått dels i att verksamheter som fondförvaltning, bolån och livförsäkring har fått allt större betydelse i koncernerna vid sidan av den traditionella bankverksamheten, och dels i att koncernerna expanderat utomlands, speciellt inom Norden

och Baltikum. Kontorens inriktning har på senare år ändrats till att i mycket högre grad inriktats på rådgivning och försäljning av bankens produkter och tjänster istället för att i första hand hantera olika kassatjänster som betalningar.³⁷

Diagram 3 De fyra svenska bankkoncernerna, december 2002

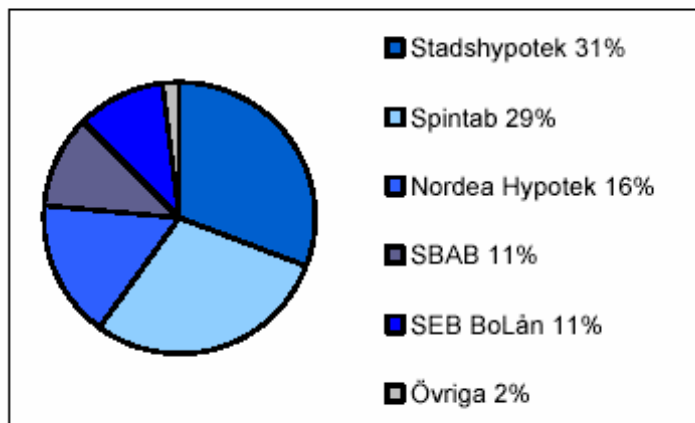
	Antal anställda	Balans-omslutning, mkr	Rörelse-resultat, mkr
Nordea	37 322	2 284 713	14 374
Svenska Handelsbanken	9 752	1 277 514	10 190
SEB	19 994	1 241 112	6 464
FöreningsSparbanken	17 223	957 503	6 848

Källa: Svenska Bankföreningen

3.2.2 Bostadsinstitut

Stadshypotek och Spintab är de två största bostadsinstituten och ägs av Handelsbanken respektive FöreningsSparbanken. Bostadsinstitutens utlåning i Sverige har sedan lång tid tillbaka varit större än bankernas. Internet har växt fram som en viktig försäljningskanal under de senaste åren och idag är det möjligt att ansöka om bolån genom Internet hos flertalet institut.³⁸

Diagram 4 Marknadsandelar för svenska bostadsinstitut, december 2002



Källa: Svenska Bankföreningen

Bostadsinstituten finansierar huvudsakligen utlåningen genom att emittera obligationer och certifikat på marknaden. De bankägda instituten finansierar också sin utlåning genom lån från sina moderbanker. Bostadsinstituten får dock inte ta emot inlåning. En nyare finansieringsform är värdepapperisering som innebär att tillgångar i form av exempelvis lån med säkerhet i fastigheter säljs till ett utomstående bolag som i sin tur finansierar köpet genom att ge ut värdepapper.³⁹

³⁷ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

³⁸ ibid

³⁹ ibid

3.2.3 Kreditmarknadsinstitut

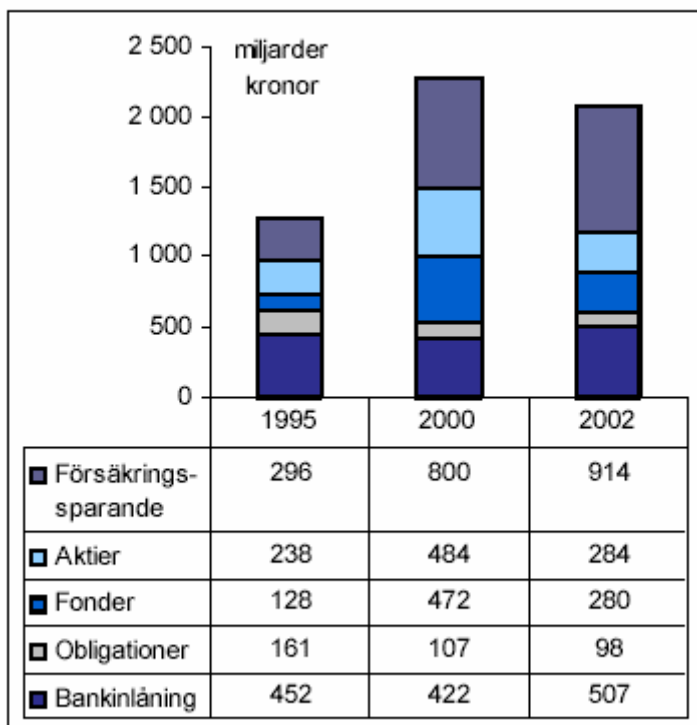
Under 1980-talet utvecklades kraftigt Finansbolagen, som t.ex. Volvofinans, delvis som en följd av att bankmarknaden var hårt reglerad. I samband med turbulensen på finansmarknaden under 1990-talets första hälft minskade antalet bolag snabbt från att i slutet av 1980-talet ha varit nära 300 finansbolag.⁴⁰

3.2.4 Räntor

Hushållens andel av inlåningen har minskat medan företagens andel har ökat sett i ett femårsperspektiv. Sedan början av 1990-talet har bankernas genomsnittliga inlånings- och utlåningsräntor visat en klart nedåtgående trend. Under denna period har även räntemarginalen, dvs. skillnaden mellan den genomsnittliga utlånings- och inlåningsräntan minskat.⁴¹

3.2.5 Sparande

Diagram 5 Hushållens finansiella tillgångar i slutet av 1995, 2000, 2002



Källa: Svenska Bankföreningen

Sedan början av 1990-talet har de svenska hushållens finansiella tillgångar mer än fördubblats. Framför allt har försäkrings- och fondsparandet ökat kraftigt medan bankinlåningen enbart ökat under det senaste årets börsoro. Under de senare åren har hushållens finansiella tillgångar i form av aktier och fonder minskat markant. I dessa sparformer minskade även nysparandet och istället ökade bankinlåningen med 30 miljarder kronor under 2002. Den positiva börsutvecklingen under framför allt andra hälften av 1990-talet är en viktig förklaring till fondsparandets snabba tillväxt. Vissa former av sparande i värdepappersfonder var skattesubventionerade vilket delvis var en anledning till att många svenskar redan tidigt under 1980-talet började placera delar av sitt sparande där.⁴²

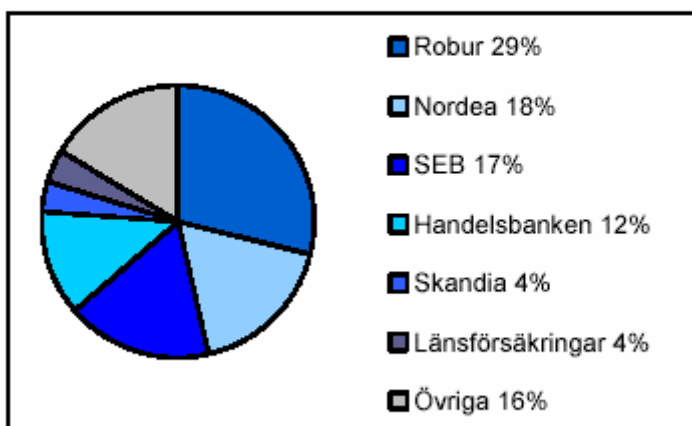
Av den svenska befolkningen beräknas idag 85 procent ha någon del av sitt sparande i värdepappersfonder. En del av pensionsmedlen, premiepensionen, placeras i värdepappersfonder hos privata och statliga fondbolag, vilket har gjort att det nya pensionssystemet har inneburit en ytterligare ökning av fondsparandet. En positiv

⁴⁰ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

⁴¹ ibid

⁴² ibid

Diagram 6 Fondbolag i Sverige. Andel av totalt förvaltad kapital i svenska fondbolag, december 2002



Källa: Svenska Bankföreningen

börsutveckling och förmånliga skatteregler under 1980-talet stimulerade fondsparandet. Många svenskar blev lockade av detta vilket i sin tur medförde en väl spridd kunskap om fondsparande. Fram till år 2000 har sparandet i värdepappersfonder ökat stadigt. Den förmögenheten som i Sverige utgjordes av värdepappersfonder ökade från 120 miljarder kronor år 1990 till som högst över 900 miljarder kronor i början av år 2000. Men till följd av nedgången på aktiemarknaden har fondförmögenheten sedan dess minskat till cirka 700 miljarder kronor.⁴³

3.2.6 Betalningar

Olika former av elektroniska betalningar har i snabb takt ersatt de pappersbaserade betalningar som blankettgireringar, checkar och kassabetalningar under de senaste decennierna. Sedan början av 1990-talet har t.ex. checkar nästan upphört samtidigt som användningen av olika former av betalkort har tiodubblats. Antalet gireringar med pappersbaserade blanketter har minskat samtidigt som antalet elektroniska girobetalningar, främst via Internet, har ökat kraftigt. Vid en internationell jämförelse ligger Sverige i täten tillsammans med övriga nordiska länder vad gäller andelen elektroniska betalningar i förhållande till det totala antalet icke-kontanta transaktioner.⁴⁴

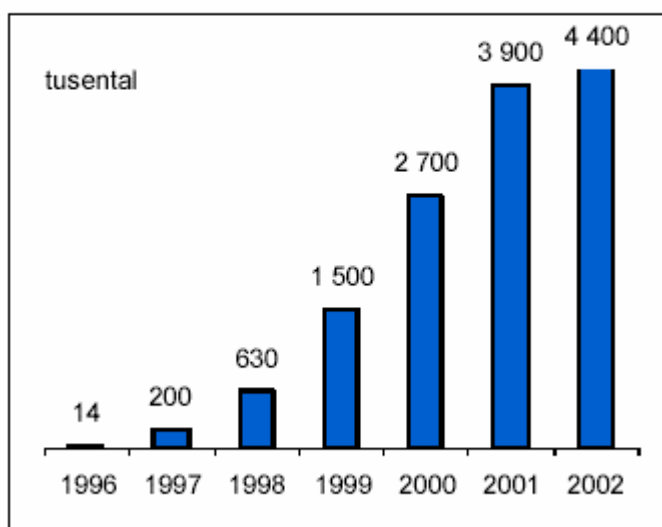
⁴³ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

⁴⁴ ibid

3.2.7 Internet

När det gäller att erbjuda banktjänster på Internet är de svenska bankerna världsledande. De svenska bankerna har en mycket hög andel Internetkunder i jämförelse med banker i flertalet andra länder. Sedan mitten av 1990-talet har de svenska bankerna gjort stora satsningar på att utveckla kundvänliga och effektiva banktjänster på Internet vilket är en viktig förklaring till den framträdande positionen. Över 60 procent av de svenska hushållen har dator i hemmet som är ansluten till Internet. Detta är en viktig förklaring till den stora andelen.

Diagram 7 Antal internetkunder hos svenska banker i slutet av respektive år



Källa: Svenska Bankföreningen

De första banktjänsterna på Internet i Sverige lanserades under 1996. Det har också visat sig att bankkunder blir mer aktiva, de gör fler bankaffärer, om de övergår till Internet. Internet har inneburit att bankerna effektivare kan distribuera och producera banktjänster. De traditionella bankkontoren kan på grund av den ökande Internetanvändningen på lång sikt ersättas med kontor som i första hand är inriktade på rådgivning och försäljning.⁴⁵

⁴⁵ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

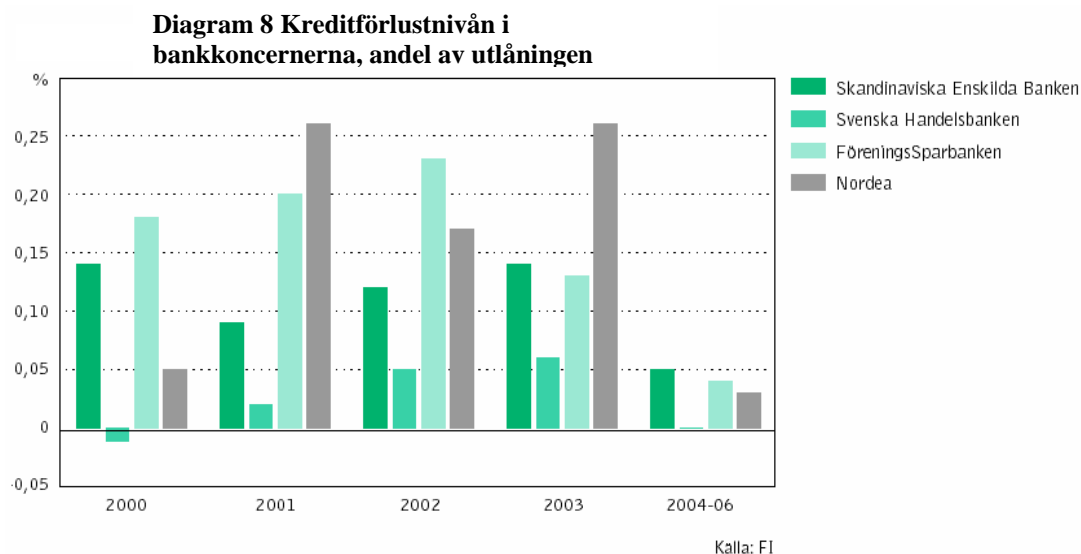
3.3 Rapport från Finansinspektionen

Banksektorn har trots att konjunkturen varit svag och börsutvecklingen periodvis vikande under de senaste åren präglats av starka finanser och stabilitet. En förklaring till detta är bankerna under de senaste 2 åren genomfört rationaliseringsprogram som pressat kostnaderna. Man har dragit ner på personal och kostnader främst inom kapitalförvaltning och investment-banking. Den ökande användningen av elektroniska tjänster leder också till högre kostnadseffektivitet.⁴⁶

Ytterligare en orsak är att bostadsutlåningen har fortsatt öka. I och med att räntorna har varit låga har priserna på bostadsrätter och fastigheter kunnat hållas uppe vilket får till följd att nya köpare som kommer in på marknaden får betala ett högre pris. Detta leder i sin tur till att utlåningen ökar. Räntenettet har påverkats positivt av den ökande utlåningen, och har legat på mellan 45-65 procent av bankernas intäkter.⁴⁷

Vidare har provisionsintäkterna ökat. En anledning till det är att användandet av olika former av bankkort har ökat vilket genererar allt mer intäkter. Även stigande börser leder till att provisionsintäkterna ökar.⁴⁸

Slutligen bör också nämnas att kreditförlusterna är mycket låga och dessutom sjunkande. Även för bankerna är denna utveckling bättre än förväntat, och eftersom de själva sannolikt prissatt för högre kreditförluster än de har haft, blir resultaten bättre.⁴⁹



⁴⁶ Finansinspektionen (2004) : *Finanssektorns stabilitet*. s.29. Internet: www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

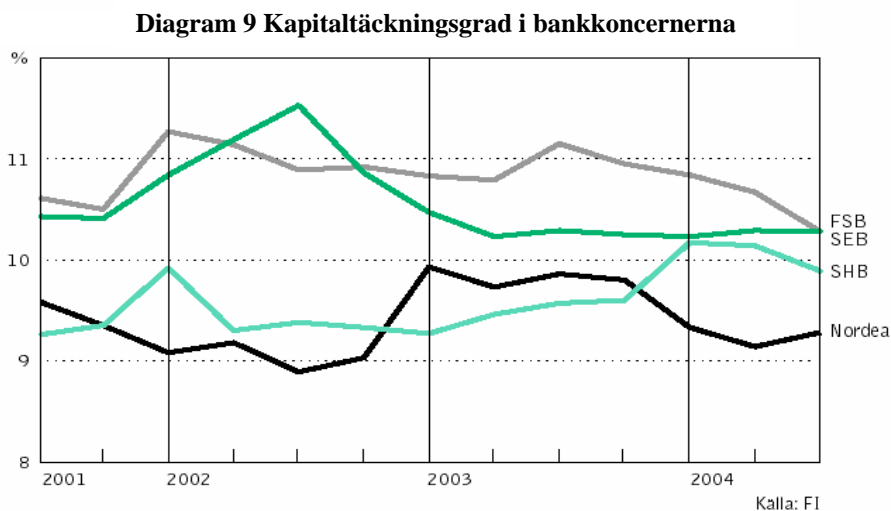
⁴⁷ ibid

⁴⁸ ibid

⁴⁹ ibid

3.3.1 Kapitaltäckningen

När det gäller kapitaltäckningsgraden har två av de stora bankerna förbättrat sig mellan halvårsskiftena 2003-2004, medan två har försämrats. För övriga banker har kapitaltäckningen generellt minskat något sedan årsskiftet. Storbankernas riskbuffertar står sig alltså fortsatt goda i förhållande till miniminivån på 8 procent. Detta innebär att de har en god motståndskraft mot negativa händelser och störningar. Dock behöver bankerna precis som andra företag använda sina vinster och sitt kapital för framtida satsningar som leder till långsiktig stabilitet, varför det behövs göras en avvägning av stabilitet på lång och kort sikt.⁵⁰



Samtidigt innebär sådana framtida satsningar också ett risktagande. Erfarenhetsmässigt finns risken att göra alltför positiva satsningar, särskilt i ett läge med god kapitalisering och god konjunktur. Dock finns ännu inga tecken på att något sådant skulle vara på gång. De goda resultaten har istället tagit sig uttryck i utdelningar till aktieägare samt återköp av aktier.⁵¹

3.3.2 Nya aktörer, ny teknik, nya konkurrensvillkor

På 1990-talet började nischbankernas inträde på den svenska finansiella marknaden. Detta ledde till att storbankerna tappade marknadsandelar inom både in- och utlåningsverksamheten eftersom nischbankerna erbjöd mer förmånliga alternativ. Storbankerna har dock återtagit stora delar av dessa marknadsandelar genom att de har anpassat sina verksamheter. Man har bl.a. satsat på lokal närvaro med ett utspritt kontorsnät samt ett koncept som universalbank vilket har varit framgångsrikt.⁵²

Dock är det inte bara nischbankerna som skapar konkurrens på denna marknad. Exempelvis erbjuds konsumentkrediter i allt större utsträckning, både inom detaljhandeln och inom bilhandeln. Antingen har affärskedjorna egna finansbolag, eller i några fall en egen bank, eller har man avtal med någon av affärsbankerna. Ett annat exempel är att fastighetsmäklare i allt större utsträckning agerar som förmedlare när det gäller bokkrediter.⁵³

⁵⁰ Finansinspektionen (2004) : *Finanssektorns stabilitet*. s.29. Internet: www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

⁵¹ ibid

⁵² ibid

⁵³ ibid

Via de elektroniska kanalerna erbjuds också allt mer funktionalitet. I takt med att magnetspårtekniken ersätts med chipsbaserade lösningar kommer ytterligare tjänster att bli tillgängliga. Även en fortsatt ökning av tjänster såsom e-handel och mobila tjänster väntas skapa ytterligare konkurrens från nya företag och aktörer.⁵⁴

3.3.3 Företagsmarknaden

När det gäller internationella finansieringslösningar, kapital- och värdepappersmarknadstjänster möter bankerna i större grad konkurrens från amerikanska och europeiska investmentbanker än från andra svenska och nordiska banker. Företagsobligationsmarknaden börjar bli bättre, även om den svaga investeringskonjunkturen under de senaste åren bidragit till den begränsade emissionsaktiviteten hos företagen. Det handlar dock inte bara om konjunkturen när det gäller att producera lönsamma tjänster mot storföretagen. Denna marknad framstår som mindre aktiv än tidigare då en växande internationell konkurrens, pressade priser och successivt ökat inslag av marknadsfinansiering påverkar. Bankerna riktar istället in sig på de mindre företagen samt hushållen där de tjänster som man främst nämner är bolån, pensions- och annat sparande och betaltjänster.⁵⁵

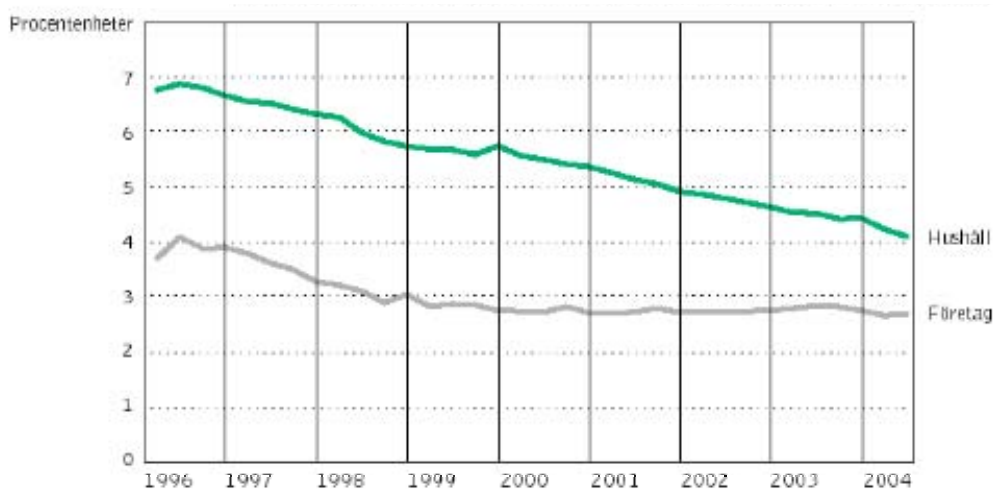
⁵⁴ Finansinspektionen (2004) : *Finanssektorns stabilitet*. s.29. Internet:
www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

⁵⁴ ibid

3.3.4 Ränteläget

Då ränteläget under en längre tid har varit fallande har även bankernas räntor fallit. Även om bankernas inlåningsränta har sjunkit till nästan 0 procent har utlåningsräntorna sjunkit ännu mer. Ser man på längre sikt är det framför allt marginalerna emot hushållen som fallit, medan marginalerna mot företagen varit relativt stabila. En förbättrad konjunktur som leder till höjda räntor skulle troligen öka marginalerna.

Diagram 10 Skillnad mellan genomsnittlig ut- och inlåningsränta i bankerna



Källa: FI

När det gäller prISRISKEN är den viktigaste faktorn storleken på bankernas innehav av räntebärande värdepapper samt löptiden för dessa. Ju längre löptid en obligation har desto större blir sänkningen av marknadsvärdet om det allmänna ränteläget stiger.⁵⁶

⁵⁶ Finansinspektionen (2004) : *Finanssektorns stabilitet*. s.29. Internet: www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

4. TEORETISK REFERENS RAM

4.1 Forskning

När det gäller forskning på området är den relativt svår att hitta, särskilt forskning om den svenska banknäringen. En hel del utländsk forskning är gjord, främst på amerikanska banker och banker i utvecklingsländer, men denna handlar till största delen om konsolidering och fördelar i skalekonomier. Man behandlar också i ganska stor utsträckning påverkan av den nya tekniken, men denna forskning gjordes främst i mitten på 1990-talet när Internet som företeelse var nytt.

Svensk forskning och litteratur om utvecklingen av banknäringen är svår att hitta, och det som finns är tämligen gammalt⁵⁷. Eftersom det har hänt så pass mycket på marknaden under de senaste 20 åren blir det inaktuellt att använda forskning från tidigt 1990-tal eftersom man då befann sig mitt i bankkrisen och Internet och den nya tekniken inte användes i så stor utsträckning.

Därför har vi valt att se främst på internationell forskning som rör en allmän förändring av marknaden och som inte knuten till något speciellt land. Vi väljer också att använda oss av forskning som är gjord på senare delen av 1990-talet och framåt.

4.1.1 Konsolidering

Allen N. Berger, Rebecca S. Demsetz, Philip E. Strahan⁵⁸ pekar på fem betydande förklaringar som hjälper till att förklara den ökande konsolideringstakten (sammanslagningar).

1. Teknologiska framsteg

Nya teknologiska framsteg skapar möjligheter att effektivisera och öka värden. Verktyg för att hantera derivat, risker m.m. utvecklas och det drar de stora finansiella företagen större nytta av än de mindre. Även en teknologisk utveckling för kunderna som t.ex. hantering via Internet gynnar de större företagen.

2. Bättre finansiellt klimat

Bankvinsterna slog nya rekord i mitten av nittioalet. Detta tillsammans med låga räntor ledde till ett ökat antal uppköp.

3. Hantering av överskottskapital

Företag som har ett överskott av kapital kan vara ineffektiva. Detta överskott kan ha skapats på den lokala marknaden. Ett sätt att agera kan vara att slå sig samman med, eller köpa upp, andra bolag. Detta för att företaget ska använda sina resurser på ett effektivt sätt.

4. Internationell konsolidering

Den ökande internationella handeln med varor och tjänster skapar marknader för transfereringar av valutor, lån och andra finansiella tjänster. Detta leder till att bolag slår sig samman över gränserna vilket även får den finansiella marknaden att bli mer internationell.

⁵⁷ Exempelvis: Thunman, Carl G; Eriksson, Kent (1990) *Bankmarknader i förvandling*. Lund, Studentlitteratur

⁵⁸ Allen N. Berger, Rebecca S. Demsetz, Philip E. Strahan; *The consolidation of the Financial services industry: Causes, consequences, and implications for the future*, Journal of Banking and Finance, nr 23, 1999

5. Avregleringar

I och med avregleringar på den finansiella marknaden kan nu banker agera på ett annat sätt. När regleringarna fortfarande var aktuella kunde vissa banker överleva utan att vara helt effektiva, men när sedan marknaden öppnades upp köptes vissa av dessa upp, eller köpte själva upp andra, för att bli mer effektiva.

I denna artikel menar man också att vinsteffektiviteten förändras. Man refererar tillbaka till två studier av amerikanska banker från 1990-talet som visar att vinsteffektiviteten förbättrats vid sammanslagningar, främst beroende på diversifiering av risker (Akhavain et al, 1997; Berger, 1998)⁵⁹. Efter sammanslagningarna tenderade bankerna att ha skiftat sina tillgångar från säkerheter till lån, att ha mer lån per dollar av eget kapital.

4.1.2 Påverkan på bankbranschen

Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman⁶⁰ säger i sin forskning om bankers strategi och vinstnivå att det finns tre stora områden som påverkar bankbranschen: avregleringar, globaliseringen och informationsteknologin. Dessa tre påverkar bankerna var för sig men de påverkar även alla tre tillsammans.

Genom avregleringar på de finansiella marknaderna blir det möjligt för nya banker och finansiella institut att komma in på marknaden. Dessa kan nischa in sig och välja ett visst segment att arbeta emot. Med hjälp av den nya tekniken spelar det mindre roll om den kundkrets man valt att arbeta med inte befinner sig i den absoluta närheten eftersom många tjänster av de som erbjuds kan skötas via Internet eller telefon.⁶¹

En annan förändring som skett är också den tekniska utvecklingen mellan bankerna. Sättet att arbeta banker emellan har även det förändrats mycket i och med den nya tekniken. Banker kan numera samarbeta och dela på vissa system och tjänster. Exempelvis kan en mindre bank samarbeta med en större för att nyttja system som annars skulle ha blivit för kostsamt för den mindre banken, t.ex. handel med derivat eller internationella transaktioner. Det finns dock fler faktorer som påverkar bankvinsterna än dessa tre områden, t.ex. reducerade marginaler i valutamarknaden och minskning av vinster i in- och utlåning.⁶²

Framtidsbedömningen är att inkomsterna för bankerna gradvis kommer att minska eftersom det uppkommer nya aktörer på marknaden, nya kundbehov o.s.v.. Om intäkterna kombineras med ekonomiska cykler kan man anta en cyklisk nedåtgående trend av intäkter och vinster. Reduceringar av kostnader kan öka vinsterna men det är inte troligt att kostnadsminskningar och skalekonomier (uppköp och sammanslagningar) räcker för att kompensera förlusten av intäkter under en lång tid.⁶³

⁵⁹ Allen N. Berger, Rebecca S. Demsetz, Philip E. Strahan; *The consolidation of the Financial services industry: Causes, consequences, and implications for the future*, Journal of Banking and Finance, nr 23, 1999

⁶⁰ Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman; (1997) *The impact of globalisation and information technology on the strategy and profitability of the banking industry* System Sciences, Proceedings of the Thirtieth Hawaii International Conference

⁶¹ Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman; (1997) *The impact of globalisation and information technology on the strategy and profitability of the banking industry* System Sciences, Proceedings of the Thirtieth Hawaii International Conference

⁶² ibid

⁶³ ibid

4.1.3 Bankernas strategier

Vad kommer då bankerna göra för att kompensera vinstminskningarna? Det mest uppenbara är att försöka slå sig ihop och växa sig större med hjälp av uppköp och sammanslagningar. Skalekonomier som drar nytta av gemensamma tekniska lösningar och en ökad kundkrets. Dock nämns inte bättre service för kunderna. I det korta loppet kan det räcka med att skära ner på kostnader men i det längre behöver man ta mer hand om kunderna och utveckla sina produkter. En annan strategi för bankerna är att koncentrera sig på ett särskilt skede i värdekedjan. Istället för att använda sina gamla strategier och satsa på en så stor del av marknaden och dess kunder som möjligt, är det bättre att försöka anpassa sig. Anpassa och utveckla sina produkter och använda tekniken som hjälpmedel för att nå ett visst segment hellre än att försöka använda sin nuvarande vertikala organisation på en annan marknad.⁶⁴

Charles W. Calomiris har också forskat på området om banker i förändring. Han har kommit fram till att de finns skillnader mellan små och stora banker och att de mindre bankerna oftast har en plattare organisation med kortare beslutsvägar. Detta kan leda till kortare beslutstider när det gäller lån etc. De mindre bankerna kan också nischa sig till ett mindre område, medan de stora måste erbjuda alla tjänster till alla människor. I och med Internet och den nya tekniken kan de mindre bankerna även erbjuda exempelvis fondförvaltning o.dyl., tjänster som de själva köper av något annat institut. På detta sätt kan de fortfarande erbjuda kunden denna tjänst men samtidigt minska sina egna risker.⁶⁵

Vem tjänar då på denna omvandling? Det är enligt Calomiris inte helt klart vilka som tjänar mest på förändringarna. Vissa kostnadsbesparingar tjänar de stora bankerna mer på, samtidigt som dessa är utsatta för större risker. De stora bankerna har heller inte kvar någon säkerhet i form av sin storlek, om det skulle gå dåligt. Inlåningsförsäkringen togs bort under 1980-talet vilket fick till följd att om något skulle hända får de överlevande bankerna nu betala själva med olika skatter.⁶⁶

⁶⁴ Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman; (1997) *The impact of globalisation and information technology on the strategy and profitability of the banking industry* System Sciences, Proceedings of the Thirtieth Hawaii International Conference

⁶⁵ Charles W. Calomiris, *Banking approaches the modern era*, Regulation, nr 25, 2002

⁶⁶ ibid

5. EMPIRI

Nedan följer våra intervjuer och sammanställningar av data från respektive bank. Vi har valt att först redovisa siffrorna från båda bankernas resultaträkningar. Efter detta har vi lagt intervjuerna var för sig. Vi har valt att hela tiden börja med Sparbanken Finn följt av Handelsbanken. I bilaga 1 finns vidare sammanställningar över de båda bankernas balansräkningar och i bilaga 2 tabeller med övriga jämförelser mellan olika poster.

Diagram 11

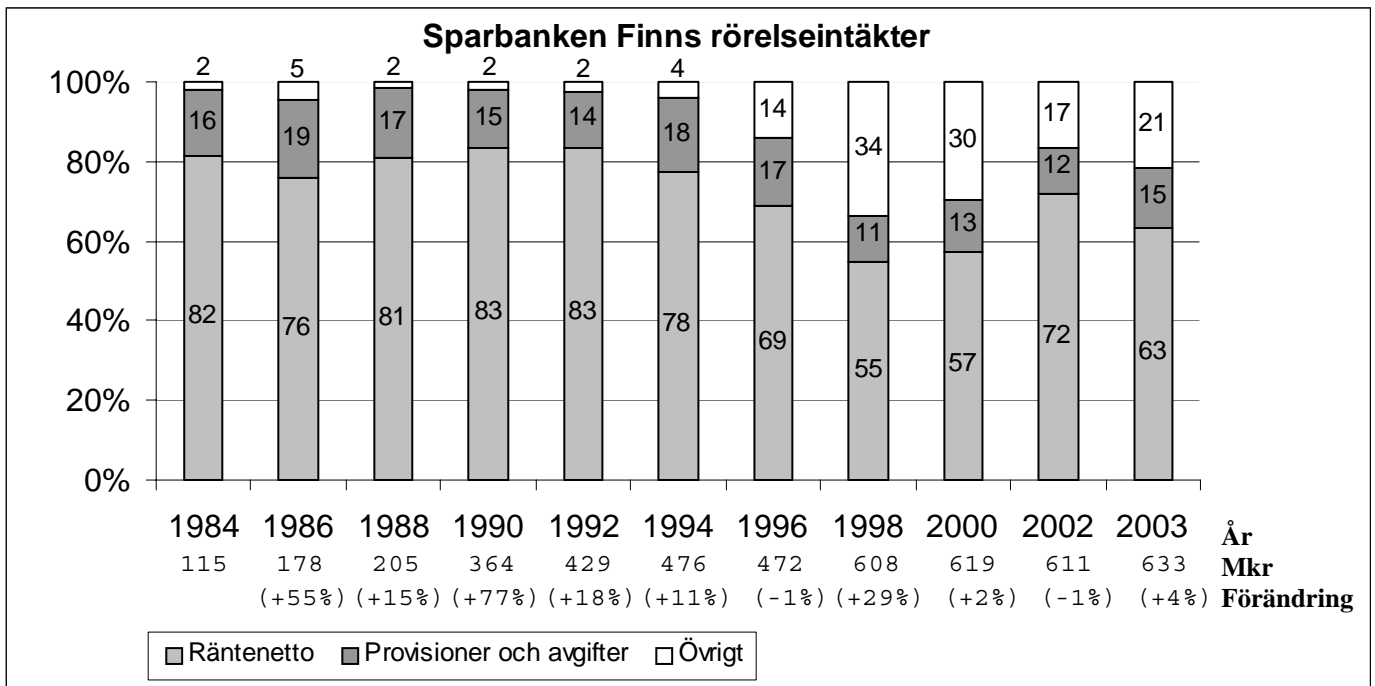


Diagram 11 visar Sparbanken Finns uppdelning av rörelseintäkter mellan åren 1984-2003.

Diagram 12

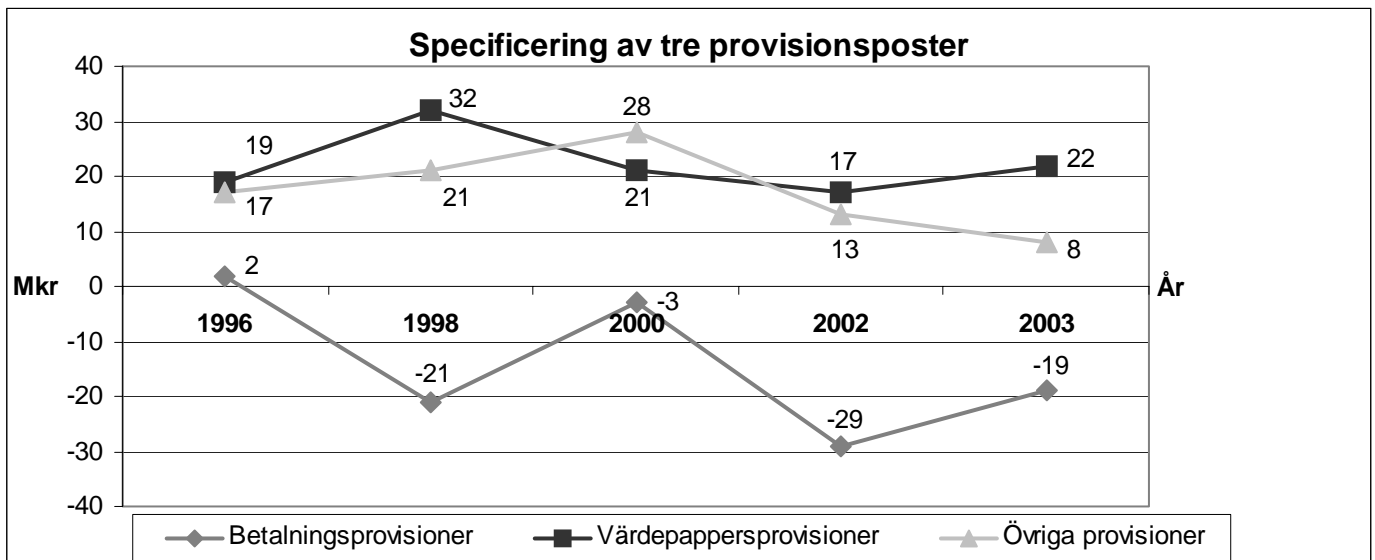


Diagram 12 illustrerar tre provisionsposter som ingår i posten "Provisioner och avgifter" som finns i diagram 11, mellan åren 1996-2003.

Diagram 13

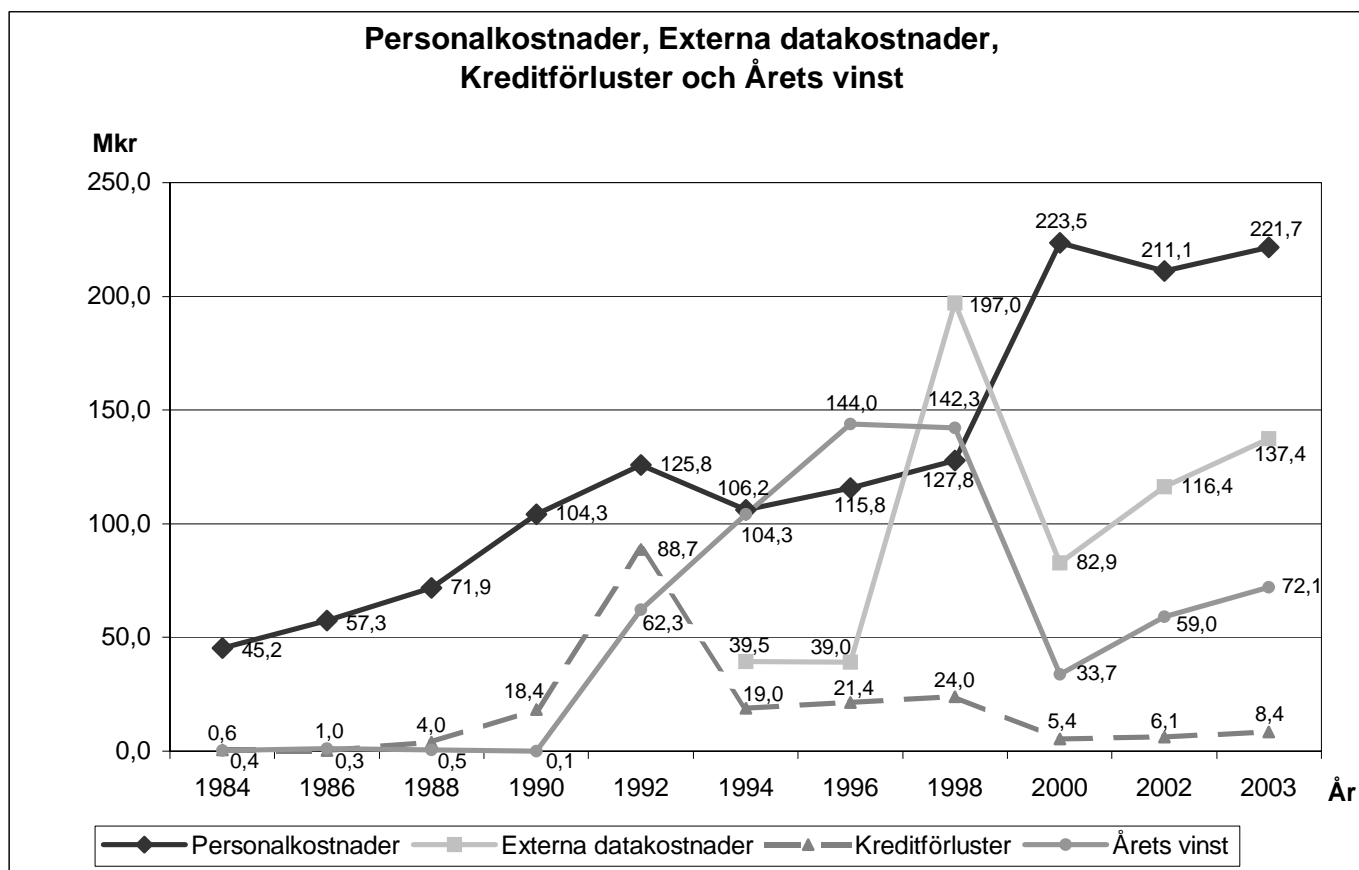


Diagram 13 visar hur Sparbanken Finns personalkostnader, externa datakostnader, kreditförluster och vinst har utvecklats mellan åren 1984-2003, de externa datakostnaderna börjar specificeras 1994.

Diagram 14

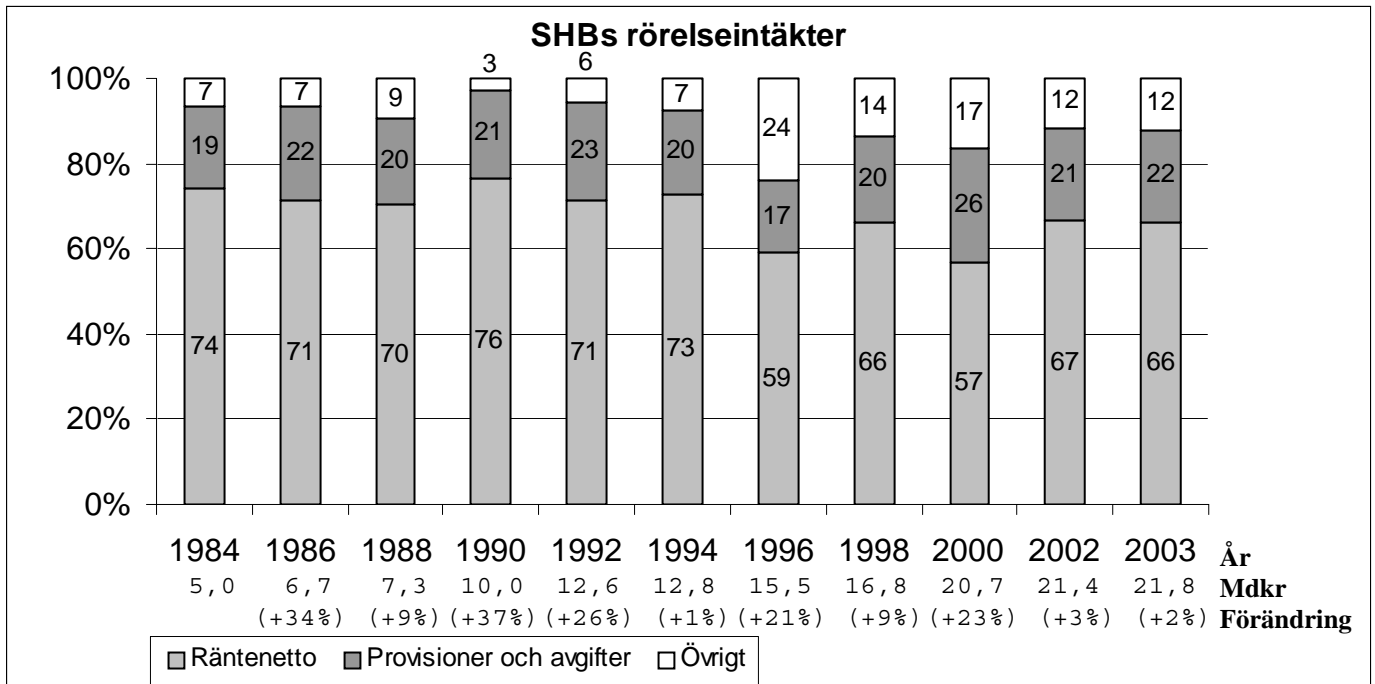


Diagram 14 visar Handelsbankens uppdelning av rörelseintäkter mellan åren 1984-2003.

Diagram 15

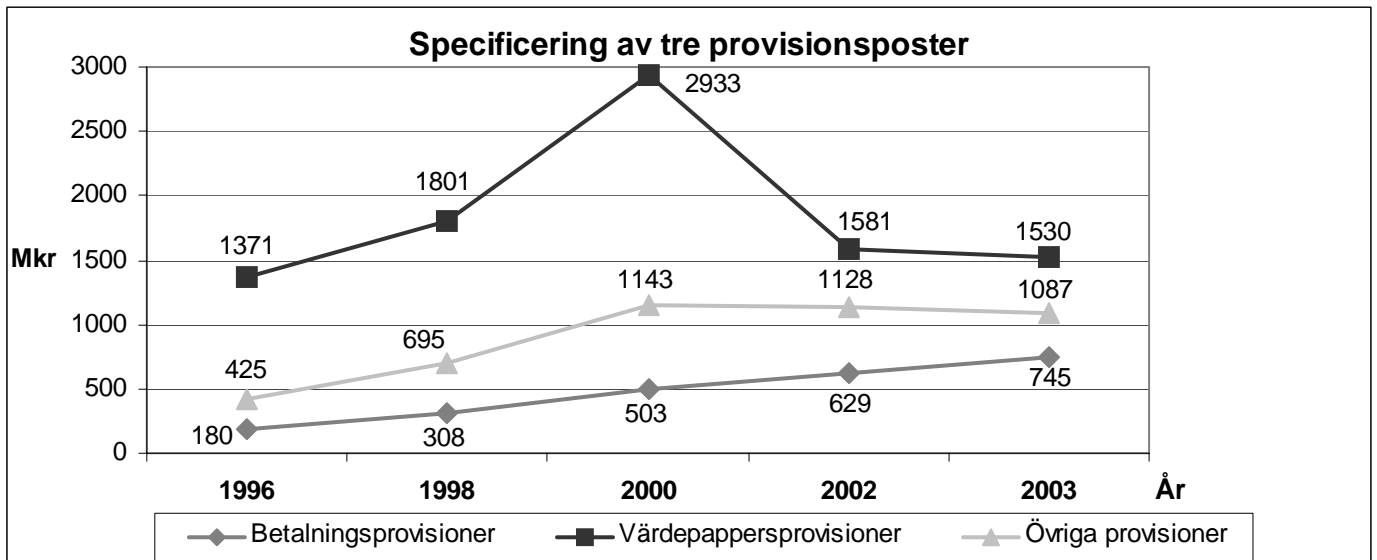


Diagram 15 illustrerar tre provisionsposter som ingår i posten "Provisioner och avgifter" som finns i diagram 14, mellan åren 1996-2003.

Diagram 16

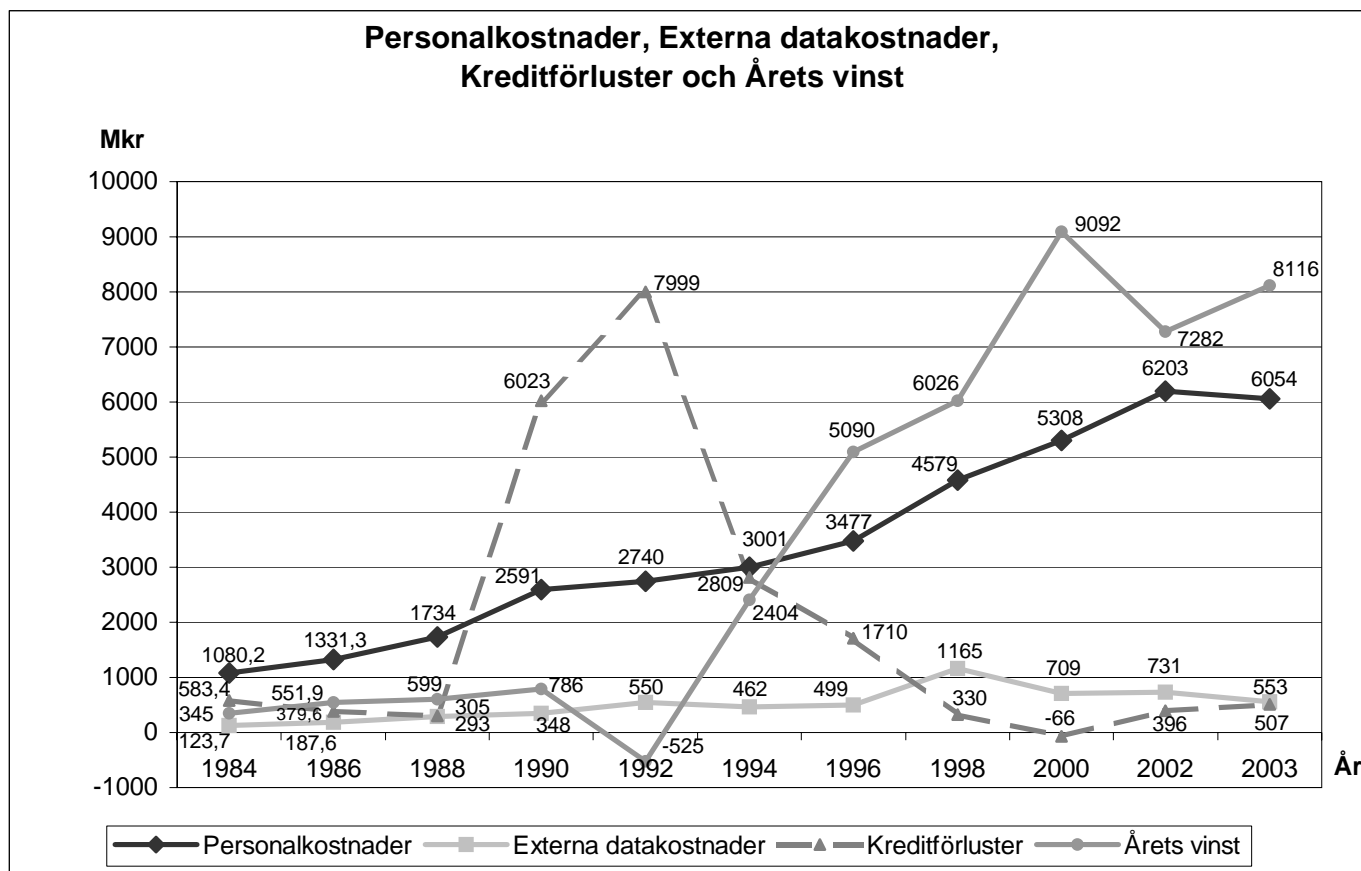


Diagram 16 visar hur Handelsbankens personalkostnader, externa datakostnader, kreditförluster och vinst har utvecklats mellan åren 1984-2003.

Specifikationer och kommentarer Sparbanken Finn

Resultaträkning

Resultaträkningen är inte komplett utan är ett sammandrag av poster som är intressanta för oss.

Posten Provisioner och Avgifter började specificeras 1996. Provisioner och Avgifter består av ett antal delposter där vi har tagit med nettot av tre stycken delposter.

Balansräkning

Obligationer = Statspapper och obligationer

”Statspapper och obligationer” ändrar 1992 namn till ”Räntebärande värdepapper, investmentportföljen” och 1996 ändrar posten namn igen till ”Obligationer och andra räntebärande värdepapper”.

Utlåning = Utlåning till allmänheten (ej utlåning till kreditinstitut)

Övriga tillgångar = Består till största del av andelar i andra bolag

Inlåning = Inlåning från allmänheten

Övriga skulder = Består till största delen av lån

Bankcertifikat = Samma sak som emitterade värdepapper.

Specifikationer och kommentarer Handelsbanken

Resultaträkning

Resultaträkningen är inte komplett utan är ett sammandrag av poster som är intressanta för oss

Posten Provisioner och Avgifter började specificeras 1996. Provisioner och Avgifter består av ett antal delposter där vi har tagit med nettot av tre stycken delposter.

Balansräkning

Obligationer = Statspapper och obligationer

”Statspapper och obligationer” ändrar namn 1996 och består fr.o.m. då av ”belåningsbara stadsskuldförbindelser” och ”obligationer och andra räntebärande värdepapper”

Utlåning = Utlåning till allmänheten (ej utlåning till kreditinstitut)

Övriga tillgångar = Består till största delen av utlåning till kreditinstitut och andelar i andra bolag

Inlåning = Inlåning från allmänheten

Övriga skulder = Består till största delen av skulder till kreditinstitut och lån

Bankcertifikat byter 1996 namn till ”emitterade värdepapper”, och 1998 till ”emitterade skuldebrev”.

5.1 Sparbanken Finn

Sparbanken Finn är en av få kvarvarande självständiga sparbanker i Sverige, och även den största⁶⁷. Till skillnad från andra så kallade sparbanker såsom Färs & Frosta Sparbank och FöreningsSparbanken lyder man under sparbankslagen⁶⁸. Detta innebär att det är kundernas behov som styr verksamheten, inte enskilda ägare eller avkastningskrav på börsen⁶⁹. Till skillnad mot andra bankföretag har Sparbanken Finn heller inga aktieägare. Istället har man 76 huvudmän som ska övervaka förvaltningen av sparbanken. Hälften av dessa utses av kommunerna i verksamhetsområdet och den andra hälften av huvudmännen själva⁷⁰. I huvudmännens uppgifter ingår också att utse styrelse i banken.

5.1.1 Kort historia

Sparbanken Finn är en bank med gamla anor. Ursprunget är den sparbank som bildades av professorn och biskopen Carl Adolf Agardh i Lund 1833. Tanken var då att vanligt folk genom sitt sparande skulle få mer makt över sin ekonomi och sina liv. Denna tankegång finns kvar även idag, att man ska finnas till för sina kunder.⁷¹

Sparbanken Finn samarbetade tidigare med Sparbanken Sverige AB som var ett samarbete mellan de olika sparbankerna i Sverige. Sparbanken Sverige AB bildades 1992 och introducerades på börsen 1995⁷².

När bankerna började återhämta sig efter finanskrisen i början på 1990-talet valde Sparbanken Sverige att slå sig ihop med Föreningsbanken. Sparbanken Finn fick då erbjudande om att förvärva den gamla Föreningsbankens kontor i Lund, men till ett redan givet pris. Man skulle i och med samgåendet även vara tvungna att använda sig av särskilda produkter och tjänster, exempelvis fondförsäljning via Robur. Dessa villkor var man på Sparbanken Finn inte riktigt nöjda med varför banken beslutade att fortsätta för sig själv, utan ett samarbete med FöreningsSparbanken⁷³. Detta har fått till följd att Sparbanken Finn har kunnat bygga upp ett eget nätverk med både svenska och internationella partners för att erbjuda sina kunder ett större och bredare utbud av produkter och tjänster än tidigare⁷⁴.

Följden av att stå utanför samarbetet med FöreningsSparbanken har också blivit att man fått bygga upp ett helt nytt datasystem. Man har tillsammans med Sparbanken Gripen, en systerbank till Sparbanken Finn med kontor i nordvästra Skåne, bildat ett bolag som har hand om de båda bankernas system. Tillsammans med Gripen samarbetar man även om andra tjänster och uppgifter. Man äger exempelvis ett bolag tillsammans som heter Cerdo, varifrån man köper vissa administrativa uppgifter. Detta för att i allt större utsträckning kunna koncentrera sig på sin kontorsverksamhet vilket har varit viktigt under de senaste tio åren.⁷⁵

⁶⁷ Hemsida Sparbanken Finn: www.sparbankenfinn.se (2004-12-14)

⁶⁸ Sparbankslagen 1987:619

⁶⁹ Årsredovisning Sparbanken Finn 2002

⁷⁰ Hemsida Sparbanken Finn: www.sparbankenfinn.se (2004-12-14)

⁷¹ Årsredovisning Sparbanken Finn 2002

⁷² Hemsida FöreningsSparbanken: www.foreningssparbanken.se (2004-12-14)

⁷³ Intervju Sparbanken Finn (2004-11-22)

⁷⁴ Årsredovisning Sparbanken Finn 1998

⁷⁵ Intervju Sparbanken Finn (2004-11-22)

5.1.2 Verksamhet

Sparbanken Finns verksamhetsområde är i sydvästra och mellersta Skåne. Trots att man tidigare varit tvungna att stänga igen kontor har man de senaste åren expanderat och öppnat nya kontor i Malmö där det nu finns två privatkontor och ett företagskontor. Malmö är en marknad där kundkretsen växer stadigt och kontoret där kan snart vara Sparbanken Finns största företagskontor. Dock hade man många kunder i Malmö redan innan kontoret där öppnade då man som kund gärna stannar kvar hos sin rådgivare även om man flyttar, exempelvis från Lund till Malmö.⁷⁶

I och med att man utvidgat sitt verksamhetsområde har man även fått sätta upp nya mål. Sparbanken Finn är numer en målstyrd organisation där man sätter upp vissa mål om t.ex. vinster, sedan gäller det för samtliga anställda att jobba mot dessa mål. För att tillsammans kunna verka för att dessa mål nås vet alla anställda i banken år för år vilka mål som gäller. Lyckas man utgår vissa resultatandelar till personalen.⁷⁷

Samtidigt har man också blivit mer fokuserad på lönsamheten än tidigare. Varje avdelning på banken ska bära sina egna kostnader och tjäna in sina egna pengar. Arbetet har blivit mer decentraliserat där varje kontor svarar för sin egen kostnads- och intäktsbild. Sker det förluster så räknas det av på det aktuella kontoret. Detta leder förstås även till att man sätter mer press på personalen, där de anställda på kontoren i större utsträckning nu arbetar som säljare. Rådgivarna måste själva aktivt söka upp och boka möten med sina kunder. Detta är förstås en följd av Internet och den nya tekniken. Kunderna kan i mycket större utsträckning idag sitta hemma och göra enkla affärer som att flytta pengar, köpa fonder och aktier m.m. Detta har lett till att kontoren fått en annan struktur idag, där de anställdas arbetsuppgifter ändras.

Resultatuppföljningen på bankens enheter har även den blivit betydligt hårdare. Man ser att avdelningar som arbetar internt är kostnadskrävande samtidigt som de inte genererar några direkta intäkter. Intäkterna kommer från kunderna och de avdelningar där kunderna är delaktiga.⁷⁸

Man har från Sparbanken Finns sida lagt mer och mer fokus på företagskunderna. Detta beror på att där finns en annorlunda lönsamhet, större volymer och bättre marginaler, men samtidigt också större risker. Marginalerna är dock inte lika stora som för 6-7 år sedan varför man nu måste öka volymerna för att kunna behålla lönsamheten⁷⁹. Detta har man lyckats bra med och det senaste året har man ökat sin affärsvolym på området med 16 procent⁸⁰. Orsaken till att man nu satsar mer på företagskunderna är bland annat att konkurrensen på kreditgivning till bostäder har skärpts väldigt mycket varför man då måste hitta marginaler på andra områden⁸¹.

När det gäller fastighetsmarknaden bör nämnas att Sparbanken Finn har en stor del av sin kreditstock i fastigheter. Här samarbetar man med SBAB och lägger sina bottenlån hos dem.⁸²

⁷⁶ Intervju Sparbanken Finn (2004-11-22)

⁷⁷ ibid

⁷⁸ ibid

⁷⁹ ibid

⁸⁰ Årsredovisning Sparbanken Finn 2003

⁸¹ Intervju Sparbanken Finn (2004-11-22)

⁸² ibid

5.1.3 Risker

När det gäller risker har fokus mer lagts på utlåningen, särskilt sedan bankkrisen på 1990-talet. En sektor som man klart kan se en ökande syn på riskerna är fastighetsbranschen. Under bankkrisen var det inte så stort fokus på hyresintäkterna vid värderingen, utan det var marknaden som styrde värdet på fastigheten varför priserna steg. Inga banker sade stopp utan lånade ut stora summor utan att säkra sig. Priserna på fastigheter ligger relativt högt även idag, men nu ställer man intäkten från fastigheten mer i centrum. I och med låga räntor har priserna ökat, men då måste även hyresintäkterna bli högre. Denna riskovillighet hos banken har idag lett till att förlusterna har minskat.⁸³

5.1.4 Tjänster

Vad har då hänt med de tjänster och produkter som Sparbanken Finn kan erbjuda sina kunder? Den största förändringen som skett är framför allt när det gäller Internet. Folk sitter hemma och sköter en stor del av sina bankärenden. Man kan läsa sig till mycket information som man tidigare var tvungen att inhämta via ett personligt besök eller via telefon. Man sköter också sina betalningar av räkningar och överflyttning av pengar mellan konton. För privatpersonen har kostnaden för dessa tjänster minskat, då man tidigare hade en avgift⁸⁴. Även utlandsbetalningar har blivit billigare då EU fattat beslut om att pengar ska flyta fritt mellan medlemsländerna⁸⁵.

När det gäller företagen så efterfrågar de andra finansieringsformer än tidigare. För bankens del har factoring blivit viktigare än tidigare till följd av ett regeringsbeslut att företagshypoteken har blivit mindre värda⁸⁶. Banken vill då belåna fakturorna istället för att ha företagshypoteken⁸⁷ som säkerhet. Detta för att banken ska ha större möjligheter att få tillbaka sina pengar vid en eventuell konkurs.

Många företag använder sig också av serviceboxar, vilket Sparbanken Finn tar en viss summa betalt för. Denna summa går till Securitas som tömmer och räknar upp pengarna.

5.1.5 Rådgivningstjänster

När det gäller rådgivningstjänster har priserna inte ökat för företagskunderna. Sparbanken Finn tar ej betalt för rådgivning till företag om man inte behöver använda sig av jurister eller liknande specialtjänster. Intäkterna man får från företagen beror på dess resultat och dess användande av tjänster som banken förmedlar, exempelvis utlåning och inlåning. Man betalar mindre för pengarna man lånar av företaget än de man lånar ut. Här finns det också administrativa kostnader som ska täckas. Dock måste företagen betala för ett företagskonto, för närvarande 1200 kronor, där Internetbank och bankgiro ingår. Kostnaderna för in- och utbetalningar går till bankgirot. Konkurrensen gör så att priserna inte kan höjas nämnvärt. En skillnad som märks idag är att banken är mer fokuserad på att varje kund ska bära sina egna kostnader. Det man utnyttjar ska man också betala.

⁸³ Intervju Sparbanken Finn (2004-11-22)

⁸⁴ ibid

⁸⁵ ibid

⁸⁶ Lag om företagshypotek (1984:649) upphörde att gälla 2004-01-01 och ersattes av en ny lag om företagsinteckning (2003:528).

⁸⁷ Företagshypotek innefattar lös egendom såsom varulager, kundfordringar, maskiner och inventarier.

Rådgivningen till privatpersoner har inte heller den blivit föremål för särskilda prishöjningar. I och med Internet kan man betala räkningar hemifrån och slipper där en kostnad som man tidigare hade på bankkontoret. Marknadsmässiga prisjusteringar har skett men inga andra höjningar därutöver.⁸⁸

När det gäller kostnader är det främst kostnaderna för kontanthantering per volymenhet som har ökat. Detta i takt med ökande säkerhetskrav och en mindre omfattande hantering av kontanter då fler och fler väljer att betala med kort. Sparbanken Finn har exempelvis ingen utländsk valuta i banken eftersom det är för dyrt att hålla. Man har överlåtit det till Forex och liknande växelkontor som är specialiserade på området. Kassahanteringen har också minskat nämnvärt. Där det förr alltid fanns fyra kassor öppna kan det idag räcka med en. Detta har i sin tur lett till minskade transfereringskostnader för kontanter och minskade personalkostnader då man inte längre behöver lika mycket personal på kontoren. Detta har till en besvärligare situation för privatpersonerna när det gäller att hantera sina kontanter, men inte dyrare.⁸⁹

Sammanfattningsvis kan man säga att intäkterna har förskjutits från räntenettet till provisioner. Räntenettet har minskat och provisionerna ökat men detta beror även på hur man redovisar sina intäkter. När Sparbanken Finn lägger bottenlån i sitt institut får man ut provisioner därifrån, det går inte på räntenettet. Detta utgör en stor del av provisionerna. Mycket provisioner får man även från fonder, vilka blir höga när börsen stiger.⁹⁰

⁸⁸ Intervju Sparbanken Finn (2004-11-22)

⁸⁹ ibid

⁹⁰ ibid

5.2 Svenska Handelsbanken SHB

Denna intervju genomfördes den 13 december 2004 på Handelsbankens kontor på Södergatan i Malmö. De personerna som intervjuades var två anställda vid Malmöregionens ekonomiavdelning och båda har varit verksamma i Handelsbanken under en längre tid.

5.2.1 Mål

Handelsbanken har ett ganska enkelt mål och det är att varje år ha en räntabilitet som överträffar snittet av samtliga börsnoterade affärsbankers räntabilitet. Det var något som myntades redan 1972-1973 av bankens dåvarande VD Jan Wallander. Målet uppkom med anledning av den vinstandelstiftelse (Oktogonen) som Handelsbanken startade. När man bestämde sig för att göra ett vinstandelssystem så var frågan hur vinstmedlen skulle fördelas till personalen. Då bestämdes att om Handelsbanken är bättre än övriga börsnoterade affärsbanker så borde det merresultatet delas mellan aktieägarna och personalen. På den tiden var det 50 procents bolagskatt, vilket innebar att man bestämde att om Handelsbanken är bättre än snittet så ska personalen få en tredjedel av merresultatet och aktieägarna två tredjedelar. Detta är det enda målet Handelsbanken har, den enda förändringen är det mål som till viss del speglar utvecklingen. Från början räknades snittet bland svenska banker men nu är det snittet bland banker i Norden och Storbritannien, det är på dessa ställen som man numera har regionbanker.

Skälet till att målet uppkom var att produkterna på den tiden, liksom idag, var väldigt likartade. Då resonerade man som så att om en bank är bättre än någon annan så kan det inte bero på produkterna eftersom de i princip var lika i alla banker utan det måste bero på medarbetarna. Handelsbanken har i princip inga volymmål, Wallander sa redan på sin tid att det viktigaste inte är att vara störst utan att vara lönsammast.

Banken mäter som sagt sin lönsamhet på räntabilitet och varje kontor mäter sig på omkostnader i förhållande till intäkter. Där kan finnas ett visst motsatsförhållande mellan banken i stort och det lilla kontoret. För det lilla kontoret är varje intäkt viktig men för banken kan det finnas en kapitaltäckningskostnad som gör att dessa intäkter blir mindre värda. Har man för små marginaler så försämras räntabiliteten. Hela kontorsrörelsen mäts på O/I-talet (omkostnader/intäkter) vilket gör att det blir lättare att få ett bättre O/I-tal genom att dra ned kostnaderna istället för att öka intäkterna.

5.2.2 Kunder

För Handelsbanken innebar avregleringen en stor utlåningsutveckling särskilt runt 1988, men utlåningen var långtifrån så stor som hos andra banker. Finansbolagen var den kundgrupp hos Handelsbanken som utvecklade den största volymtillväxten, dessa bolag tog lån som inte bankerna ville ta. Men när detta upptäcktes skärptes utlåningen till finansbolagen eftersom man inte ville låna ut pengar till dem man ändå inte hade tänkt låna ut till i slutändan, det var delvis detta som gjorde att Handelsbanken klarade bankkrisen 1990-1991.

Handelsbanken har fått nya kunder geografiskt eftersom man har skapat en kontorsrörelse i dels de övriga nordiska länderna och dels i Storbritannien. Genom förvärvet av Stadshypotek 1996 fick man också mycket nya kunder. Handelsbanken annonserar sällan, men det görs mer nu än tidigare. Innan annonserades aldrig på t.ex. ishockeyrinkar och

annonskampanjerna var få. Det berodde på att man inte ville att kunderna skulle välja dem utan Handelsbanken ville själv välja kunderna, man ville inte ha in olönsamma kunder. Detta är dock lite överspelat nu, idag kan alla kunder göras lönsamma, på det sättet har banken förändrats. För 20 år sedan bestod Handelsbankens företagskunder till stor del av små och medelstora företag medan SEB var störst bland storföretagen. Men detta har förändrats och Handelsbanken har mycket mer storföretag nu än tidigare. Innan förvärvet av Stadshypotek var man mer affärsbank, men idag är banken lika mycket för privatpersoner.

Handelsbanken har företagskontor i bl.a. Polen, Tyskland, Holland, Frankrike, Luxemburg, Kina och Hongkong. Man finns där för att serva de nordiska företagen på dessa platser. Ett annat mål som gäller var banken ska finnas kom för ett par år sedan. Då var målet att vara en nordisk universalbank, d.v.s. kunderna skulle kunna göra alla typer av transaktioner i varje nordiskt land, detta är också uppnått.

5.2.3 Kostnader

De kostnader som det inriktas mest på att skära i går i vågor. Två stora kostnadsposter i banken är personalkostnader och datakostnader. Tidigare var personalkostnaderna större än datakostnaderna men så är det inte längre. Fokuseringen har på senare tid hamnat mycket på att ha en effektiv kostnadsbild på datakostnaderna, vilket omfattar drift och utveckling. Sent 90-tal skenade dessa kostnader iväg men nu har man fått mer kontroll på dem.

Hos Handelsbanken är det ovanligt att kontor stängs ned, snarare är det så att nya öppnas. Kontorslandskapet i Sverige är stort, det är bara Föreningssparbanken som har fler kontor. På Handelsbankens kontor är man däremot inte så många och jämförs bankens resultat per anställd så är man bäst av alla banker i Sverige. Kostnadseffektiviteten visar sig här eftersom Handelsbankens vinst per anställd ligger runt en miljon medan tvåan ligger på halva summan.

5.2.4 Produkter

Varje kontor har sitt eget resultatansvar och bestämmer mycket själv vad man ska satsa på. Det jobbas mycket med helkundskoncept, det handlar inte så mycket om att sälja vissa produkter, utan det handlar om att kunden ska ha så mycket produkter att den inte behöver gå någon annanstans d.v.s. att låsa in kunden. Har kunden ett lån hos Handelsbanken och ett i en annan bank så är det lätt att man tappar den. Då går det inte att se till om det är någon produkt som är mer eller mindre lönsam än någon annan. Däremot kan det skapas en intern konkurrens, om det är en produkt som är för dyr att köpa internt, så går det signaler upp till dem som sätter priserna att den är för dyr. Kontoret kan då säga att man inte är intresserad av att ta produkten för att den är för dyr och be att priset sänks. Detta brukar bli självreglerande, sänker man priset så säljs det mer av produkten. En kontorschef inom Handelsbanken driver i princip sitt eget företag.

Handelsbanken kan erbjuda sina kunder alla sorters finansiella produkter. Men tittar man på kundstrukturen så har folk i allmänhet affärer på flera olika banker. Många gånger tror man att kunderna är helkunder men vid noggrannare granskning visar det sig oftast att kunden hittar någon annan produkt på något annat ställe. Det är kostnadseffektivare att göra ytterligare en affär med en befintlig kund än att skapa en ny men samtidigt så måste banken förnya sig, annars så tar kunderna slut efter en tid. Handelsbanken jobbar hela tiden med att bredda sitt produktutbud eftersom meraffärer är lönsammare än att skapa en ny kund.

Hos företagen har efterfrågan på betalningstjänster ökat vilket beror på att kostnaden för dessa tjänster tidigare låg mycket i räntan. Men nu läggs kostnaden ut direkt på företaget, som betalar per transaktion.. När import och export ökar, ökar betalningar mellan länder, vilket gör att det blir en större kostnad för företagen och mer rådgivning behövs för att effektivisera betalningar. På privatsidan har det alltid varit populärt med placeringsrådgivning och så är det fortfarande. När det gäller fastighetslån till privatpersoner har frågorna kring innebörden av skatteavdrag, binda räntan på lång eller kort sikt, ökat och privatpersonen vill gärna ha en rådgivare att diskutera med. Innan var det en fråga om att få en beviljad kredit på huset och sedan lägga in det i ett hypotekslån. Kunden var också glad när den fick sitt hypotekslån vilket var en bristvara före avregleringen.

Timdebitering för rådgivningstjänster till privatpersoner förekommer inte i någon större omfattning. När Handelsbanken hjälper till med företagsöverlåtelser och börsintroduktioner så är det inte heller timdebitering.

5.2.5 Bolån

De transaktioner som allmänheten kan göra på Internet är att föra över pengar mellan konton, betalningar, köpa sälja fonder och aktier och det innebär många transaktioner i antal men det medför inte några stora intäkter för banken. Att köpa hus och den typen av rådgivning får man inte via Internet och då känner de flesta att de vill in på kontoret och prata med någon. Konkurrensen har ökat på bostadslån men det är inte på grund av Internet utan att det är en väldigt intressant marknad eftersom det är så låga räntor. Det finns få objekt vilket driver upp marknaden och då kan banken låna ut mer pengar. Handelsbankens hypotekslån i hela Sverige har ökat otroligt mycket de sista åren. De stora aktörerna på bolånemarknaden har alltid funnits och konkurrerat med varandra. Den enda som har kommit till och har några procents marknadsandelar är Länsförsäkringsbank och det tror inte Handelsbanken beror på Internet utan snarare på att de har ett mäklarsamarbete. Priset är för kunden en betydelsefull faktor när man väljer bolån varför det för Handelsbanken är viktigt att få kontakt med kunderna innan de bestämmer sig. Då kan bankmannen lägga till den kompetens som den har genom att ge råd om hur många år som lånet bör läggas upp på, om räntan ska vara rörlig m.m.. Kunden får ett mer skraddarsydd lån efter sin betalningsförmåga genom den kunskapen en bankman har. Det gör att alla bankerna jobbar väldigt mycket med att få tag på kunden i tid.

5.2.6 Krediter

Sättet att skydda sig mot kreditförluster vid utlåning har inte förändrats nämnvärt, detta utmärkte sig mest vid finanskrisen när många banker drog in sina kreditbeslut. Handelsbanken har en väldigt delegerad kreditprocess, det är kontoret som bestämmer men sedan kan det bli sådana volymer att kontoret inte kan fatta beslutet själv. Om du vill låna pengar i banken så måste du gå till ett kontor, VDN har exempelvis inte rätt att bevilja krediter, utan den enda som egentligen har beviljanderätten är kontorschefen. Men kontoret har limiter till en viss gräns, sedan går beslutet till en rörelsechef, därefter till en lokal kreditkommitté, sedan till en lokal styrelse och till sist en central kreditkommitté i Stockholm. När man vid finanskrisen under 1990-talet drog in limiter hos övriga banker ändrade man ingenting i Handelsbanken. Denna kreditprocess har visat sig vara hållbar. Limithanteringen har vidare ingenting med kontorets storlek att göra utan med skickligheten hos den som är kontorschef, beviljanderätten beror på person och inte på kontor. Ett litet kontor kan ha en chef med en väldigt hög limit medan ett större kontor kan ha mindre.

En kreditform är så kallad fakturabelåning. Det är i grunden det samma som att låna ut pengarna men det kan bli en mer betryggande säkerhet om det är bra kunder och det inte görs invändningar mot fakturorna. Banken kan med fakturabelåning känna sig lite tryggare och de nya reglerna om företagshypotek kommer i framtiden att påverka användningen av en sådan säkerhetsfråga.

Under finanskrisen tänkte alla till en extra gång, speciellt när det gällde fastighetskrediter, det var lite lättare att få krediter innan krisen. Handelsbanken räknar mycket mer på kassaflöde sedan finanskrisen än tidigare. Den externa värderingen tittade man inte lika mycket på som andra banker gjorde där den framtida inflationen diskonterades. Aktiespararna ansåg till och med att Handelsbanken var tråkiga när det gällde sättet man värderade på, men det var detta som också gjorde att man klarade krisen väl. Men en annan bidragande orsak till att Handelsbanken klarade finanskrisen var kreditsystemet där det är kontoret som bestämmer plus att det är ett antal steg som man måste gå när det blir större krediter. Det krävs inom banksystemet syrelsebeslut på högsta nivå när det gäller särskilt stora krediter. Men om man inte var beslutför och inte hade syrelsesammanträde så ofta kunde besluten tas mellan syrelseledamöterna. För övrigt härrörde sig stora delar av Gotabankens förluster från sådana typer av beslut, vilket gjorde att Finansinspektionen sedan ställde krav på i vilken omfattning sådana system fick lov att användas för att bevilja krediter.

5.2.7 Konkurrens

Precis efter finanskrisen fanns det ingen större konkurrens bland banker som erbjöd samma tjänster och produkter som Handelsbanken men nu är det en stentuff konkurrens. Det finns så mycket pengar på marknaden idag, alla banker är överlikvida och vill låna ut. Mellan 1991-2000 upplevde Handelsbanken inte någon jättestor konkurrens men nu när andra aktörer har börjat komma tillbaka så känner man av konkurrensen betydligt mer. Bland företagsutlåningen i Sverige står Handelsbanken för en tredjedel.

Företagens ökade användning av marknadsfinansiering har inte påverkat Handelsbanken. När det gäller marknadsfinansiering så är det ändå banken som sköter om det mesta. När det ska göras prospekt, om man ska använda sig av obligationsmarknaden, göra syndikerade lån eller andra tjänster så är det bankerna som anordnar allt. Det är ytterst få aktörer som kan göra det själv men de försöker göra mer av jobbet själva för att komma ifrån arvodena till bankerna. De brukar ibland anlita advokater för att hjälpa till med sådana tjänster. Men det behövs ändå en bank som är kanalen ut till kunderna för på den andra sidan handlar om att få någon att placera i dessa instrument. Bankerna är de som sköter om och ser till att det sker placeringar, de är mötesplatsen för att köpa obligationer, företagscertifikat eller ta del i syndikerade lån. Även om företagen väljer marknadsfinansiering så tar banken betalt för detta också. Företag som t.ex. ICA, Onoff och Siba har sina kort som kunderna kan sätta in pengar på. Detta är också ett sätt att hämta pengar från marknaden. Men Handelsbanken känner ingen större konkurrens från dessa nischaktörer.

5.2.8 Internet

Det har blivit väsentligare att sätta fokus på rådgivningen för att konkurrera med Internet. Vidare har Internet inneburit att det är färre kunder inne på kontoren vilket gör att banken arbetar på ett annat sätt. Även om kontoren bara har öppet mellan tio och tre så tar man ändå in kunder under andra tider. Banken har blivit mer öppen och är beredd på att ta kunderna när

de har tid. De enkla arbetsuppgifterna som innan tog väldigt mycket tid på kontoret är borta idag. Kvar sitter i princip bara kvalificerade bankmän som är till för att kunderna ska få rådgivning och göra affärer. Den största utmaningen för dem är att vara aktiva ut mot marknaden, att få in kunderna till att sätta sig vid en stol. Handelsbanken mäter lättare medarbetarna med de system som finns idag och man måste leverera för att få vara kvar.

5.2.9 Övrigt

Räntenettots andel av de totala rörelseintäkterna minskar år 2000 på grund av att aktiecourttaget ökar.

På balansräknigens skuldsida har Handelsbankens övriga skulder ökat från drygt 50 procent till 70 procent mellan åren 1984-2003 med en stor förändring 1996. Anledningen till detta var att man då förvärvade Stadshypotek.

De senaste åren har Handelsbanken refinansierat sig genom att låna upp dollar och sedan swappa över detta till svenska kronor, dollarn lånar man till låg ränta och swapparna är idag billiga. Man lånar upp korta dollar och lånar ut långa kronor, då blir det ännu mer pengar att tjäna.

Bankcertifikaten är en skuldförbindelse som ges ut och sedan får den som förvärvar det en fordran. Det är som en bankbok fast i en annan form. Om ett företag är överlikvitt och anser att räntan är för låg är en möjligheten att köpa ett bankcertifikat som förfaller en tid framöver, man får då en högre ränta. Bankcertifikaten är dessutom korta papper vilket gör att det är många fler som får placera i dem. Storföretagen har sina normer för över hur lång tid de får göra placeringar och vilken typ av papper de får placera i. Bankpapper tillhör i allmänhet banker med hög kreditvärdighet.

6. ANALYS

6.1 Rörelseintäkter

Diagram 17

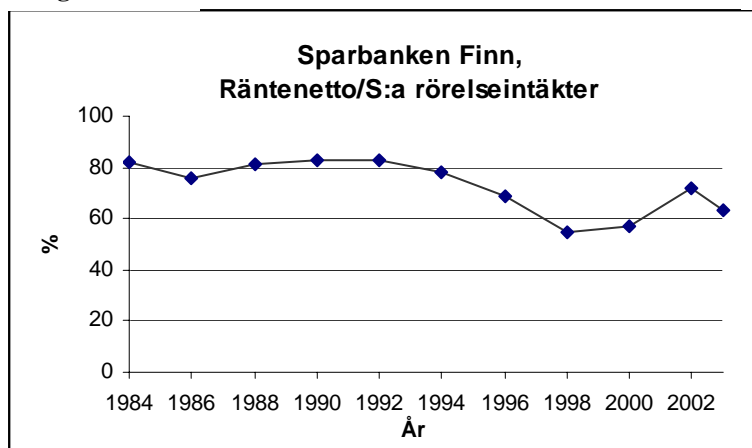
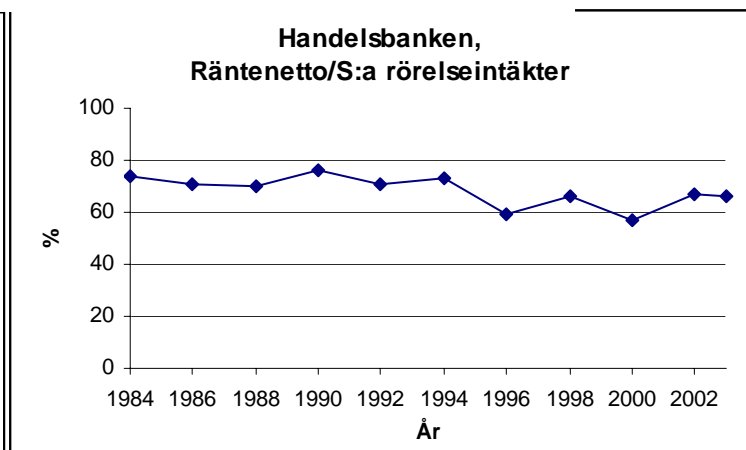


Diagram 18



Av de två bankerna är Sparbanken Finn den som har haft störst räntenetto i förhållande till de totala rörelseintäkterna mellan åren 1984-1996. Men Sparbanken Finns räntenetto minskade sedan till under 60 procent 1998-2000. Denna nedgång beror inte på att räntemarginalerna eller utlåningen har sjunkit kraftigt utan på att andra rörelseintäkter som avkastning från handel med värdepapper har ökat. Dessa intäkter finns bland de övriga rörelseintäkterna. Värdepappersprovisionerna hos Sparbanken Finn ökade också med anledning av börsuppgången, men trots det så sjönk den totala andelen provisioner och avgifter 1998-2002 till de lägsta siffrorna sedan 1984. Detta delvis på grund utav att bankens betalningsprovisioner var negativa under 1998-2003. År 2002 steg räntenettots andel igen med anledning av den stora börsnedgången som minskade de övriga rörelseintäkterna, allt detta kan ses på de tidigare sammanställningarna av resultaträkningar och jämförelser.

Om vi jämför med Handelsbankens andel övriga rörelseintäkter så har dessa varit ett par procent högre än Sparbanken Finns under hela perioden mellan åren 1984-1994. Efter det har de övriga rörelseintäkter hos Handelsbanken ökat men inte i samma omfattning som hos Sparbanken Finn. Under de senaste åren har dock båda bankerna minskat sin andel övriga rörelseintäkterna igen, men de är fortfarande högre än före 1994. Båda bankerna har alltså ökat sina intäkter från handel med värdepapper de senaste 20 åren. Men hos Sparbanken Finn

Diagram 19

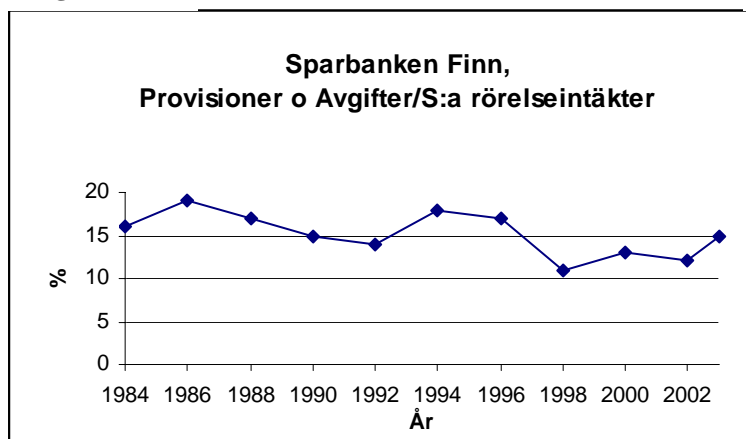
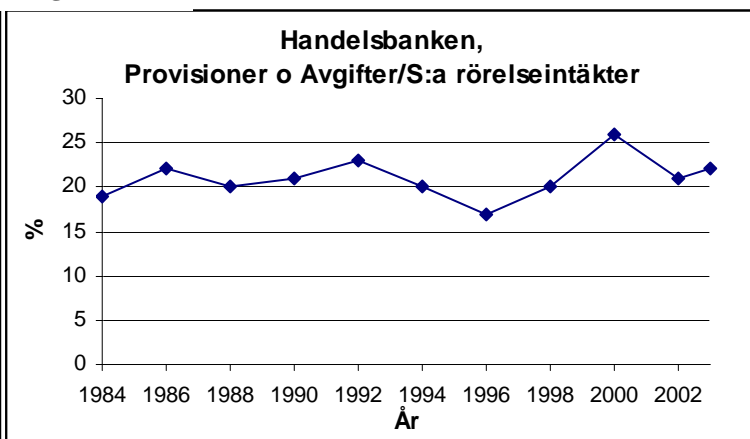


Diagram 20



har det skett en större ökning av dessa intäkter, i förhållande till de totala rörelseintäkterna, jämfört med Handelsbanken. Denna ökning beror hos Sparbanken Finn delvis på att andelen rörelseintäkter från provisioner och avgifter har minskat något under denna tjuugoårsperioden, men också på grund utav att man har gjort bra placeringar när börsen har ökat.

Om man beaktar de stora börsuppgångarna i slutet av 1980-talet och runt millenniumskiftet samt börsnedgångarna i början av 1990-talet och millenniumskiftet kan man urskilja en del förändringar av rörelseintäkterna. Handelsbankens rörelseintäkter från provisioner och avgifter samt avkastning från handel med värdepapper var speciellt stora under 1988 och mellan 1996-2000 samt i samband med börsuppgången 2003, men dessa siffror är ingenting som förvånar. För Sparbanken Finn ser det lite annorlunda ut, där börjar dessa rörelseintäkter att stiga redan 1986 samt att man ser en klar ökning mellan 1994-1998. Men precis som hos Handelsbanken så ökar de också under 2003. I samband med den kraftiga börsuppgången runt millenniumskiftet hade Handelsbanken sina största rörelseintäkter från provisioner och avgifter samt avkastning från handel med värdepapper under år 2000. Men rörelseintäkterna från provisioner och avgifter samt avkastning från handel med värdepapper var hos Sparbanken Finn som högst under 1998 om än marginellt. Men att vartannat år har studerats kan också förklara skillnaderna.

De övriga rörelseintäkterna var som sagt störst hos Sparbanken Finn under 1998 och det var avkastningar från handel med värdepapper som stod för den stora ökningen, inte avgifter och provisionssintäkter, vilka minskade drastiskt detta år. För övrigt har Sparbanken Finns intäkter från avgifter och provisioner klart minskat de senaste 20 åren. För Handelsbanken var det däremot intäkter från avgifter och provisioner, till absolut största delen värdepappersprovisioner, som stod för den stora ökningen av de övriga rörelseintäkterna år 2000.

Men trots dessa extrema upp och nedgångar, som kan förklara enstaka förändringar, så pekar ändå trenden som sagt nedåt för Sparbanken Finn när det gäller räntenettots andel av de totala rörelseintäkterna. Denna trend har vi kunnat hitta ett par möjliga förklaringar till. Dels har, som tidigare sagts i Bankföreningens sammanställning och i Finansinspektionens rapport, skillnaden mellan den genomsnittliga ut- och inlåningsräntan minskat för bankerna. Marginalerna gentemot hushållen har utgjort den största minskningen, mot företagen har inte marginalerna sjunkit i alls samma omfattning. Men att de mindre marginalerna gentemot hushållen har påverkat Sparbanken Finns räntenetto är en rimlig förklaring. Vad som ytterligare förstärker detta är att Sparbanken Finns kundstock till större del består av hushåll, medan Handelsbanken har fler företag.

Jämför man de två kurvorna över räntenetto/S:a rörelseintäkter ovan så är de väldigt lika men med skillnaden att Handelsbankens kurva är förskjuten nedåt (det stora räntenettet 1998 beror på att Stadshypotek har förvärvats). Handelsbanken är alltså mindre beroende av sitt räntenetto än Sparbanken Finn. Men den bakomliggande förklaringen till denna skillnad är att Sparbanken Finn inte har lika stora provisionsintäkter som Handelsbanken. De flesta finansiella tjänster Sparbanken Finn erbjuder fås från andra samarbetspartners, vilket framkom under intervjun. Dessa samarbeten har förstås både positiva och negativa konsekvenser. Men samarbeten med andra finansiella aktörer kan innebära att banken får provisioner från dessa istället för att få intäkterna direkt från kunderna. Vilket för banken betyder mindre marginaler för fondförmedling m.m.

Handelsbanken producerar alla sina finansiella tjänster inom banken och eftersom man då kontrollerar hela värdekedjan så innebär det högre marginaler. Diagrammen över de båda bankernas provisioner och avgifter i förhållande till rörelseintäkterna visar också att Sparbanken Finns avgifter och provisioner är lägre än Handelsbankens. Men från detta kan man inte dra slutsatsen att Handelsbanken tar ut större provisioner och avgifter från sina kunder utan det är snarare så att Sparbanken Finn har små provisionsintäkter och avgifter från sina samarbetspartners. Sparbanken Finn har ett negativt netto för betalningsprovisioner vilket var en stor överraskning för oss. Detta innebär att de har mindre intäkter från betalningar med kontanter, kort och via Internet än kostnader i form av provisioner till andra institut.

Sparbanken Finn har antagligen valt att inte ha funktioner för administrering av bolån och fondförvaltning m.m. inom banken på grund utav att det skulle innebära för stora fasta kostnader. Fördelen är att man inte blir tvungen att skära på personalkostnader m.m. om efterfrågan skulle minska. Men samtidigt förlorar man i lönsamhet när man köper tjänster från andra aktörer.

En kommentar till Handelsbankens sätt att låna upp pengar, refinansiera, kan också vara på sin plats. Upplåningen sker numera, vilket sades under intervjun, i dollar och sedan swappas detta om till svenska kronor. Dollarn är billig, räntan på lånen är låg och swappkostnaden är liten varför detta förförande är mycket förmånligt. Den låga inlåningsräntan har förmodligen gjort att siffrorna i vår jämförelse mellan räntenettet och rörelseintäkterna har kunnat hållas på en stabilare nivå än för Sparbanken Finn. Vidare gör swappkostnaden att de övriga rörelseintäkterna sjunker vilket medför att räntenettots andel av rörelseintäkterna ökar, denna form av upplåning kan inte Sparbanken Finn göra. I de senaste årsredovisningarna står det att Sparbanken Finn gör sin upplåning av längre krediter, eller refinansiering, från Landesbanken i Kiel. Men vi tvivlar på att dessa lån är lika billiga som de Handelsbanken gör, dels på grund av de större volymerna men även med anledning av att dollarn för tillfället är väldigt billig. Detta kan också hjälpa till att förklara Sparbanken Finns något större nedgång av räntenettet.

Ytterligare en förklaring till räntenettots minskade andel av rörelseintäkterna vad gäller båda bankerna kan vara kundernas ökade placering i bankcertifikat. Handelsbanken har en betydligt större andel av sina skulder i bankcertifikat än Sparbanken Finn, 36 procent mot 14. Vad som framkom tidigare, både från Bankföreningen och intervjun av Handelsbanken, är att bankcertifikat fungerar som en bankbok men de ger placeraren högre ränta och har kortare löptid. Handelsbanken har på senare tid fått fler storföretag som kunder vilka troligen har sett bankcertifikat som en bra investering eftersom de ger bättre ränta än en vanlig bankbok och har relativt låg risk jämfört med andra certifikat. Vidare är det vanligt att bolåneinstitut finansierar sig via bankcertifikat vilket framkom från Bankbranschens sammanställning och eftersom Handelsbankens bolåneinstitut Stadshypotek förvärvades 1996 förklarar detta den stora andelen bankcertifikat.

Vi går lite djupare och tittar på hur kunderna hos de två bankerna har förändrats och vad de efterfrågar för tjänster. Under intervjun med Sparbanken Finn framkom att mer fokus har riktats på företagskunderna eftersom där finns större volymer och bättre marginaler men också större risker. Företagssektorn hos Sparbanken Finn stod i 2003 års redovisning för 33 procent av utlåningen och motsvarande siffra hos Handelsbanken var 55 procent. Från denna jämförelse förstår man att Sparbanken Finn har valt att satsa mer på utlåning till företag för att öka möjligheten till en högre avkastning. Men fokus mot denna kundsektor kan inte bero

på att marginalerna är bättre där än hos hushållen. Istället har Sparbanken Finn funnit en möjlighet att öka utlåningsvolymen till företagssektorn, vilket har ökat lönsamheten inom denna kundsektor. Den hårda konkurrensen på bolånemarknaden har gjort att man har varit tvungen att hitta lönsammare kunder. Att öka volymerna för t.ex. bolån kan vara svårt eftersom man finns inom ett begränsat geografiskt område.

En fördel med att vara en liten bank som arbetar inom ett begränsat verksamhetsområde kan varar att insättarna känner att deras sparmedel kommer att återinvesteras inom regionen.

Från de båda intervjuerna kunde vi få fram en del information om vilka tjänster som olika kundsektorer efterfrågar mer av. Hos Sparbanken Finns företagskunder har finansieringsformen factoring ökat, vilket för övrigt innebär en kreditform för banken. Denna kreditform har Handelsbanken haft under en längre tid men anledningen till att den har ökat hos Sparbanken Finn är naturligtvis eftersom utlåningsökningen till företagen har varit större hos dem. Handelsbankens företagskunder har börjat efterfråga något mer betalningstjänster vilket innebär rådgivning och skapade av system för att ta betalt av sina kunder. Att denna tjänst har ökat för Handelsbanken och inte för Sparbanken Finn beror på att de har fler företagskunder som också har ett internationellt verksamhetsområde, då ökar behovet av att effektivisera betalningar.

Enligt vår intervjuperson beror Sparbanken Finns förskjutning av rörelseintäkterna från räntenettet till provisioner till viss del på förändrade redovisningsprinciper. Vilket skulle innebära att en del av bankens ränteintäkter nu redovisas som provisionsintäkter. Men hur stora dessa belopp skulle vara vet vi inte.

Finansinspektionen skriver i sin rapport att en anledning till att provisionsintäkterna har ökat är en ökande användning av bankkort, vilket i sin tur skulle generera mer intäkter. I Finns fall stämmer inte detta då nettot av betalningsprovisionerna hamnar på minus de fyra senast undersökta åren. I Handelsbankens fall däremot ser man en tydlig ökning av betalningsprovisionerna de senaste åren vilket tydligare stämmer överens med finansinspektionens rapport. Detta beror troligtvis på att Finn har större kostnader för de tjänster man tvingas köpa av andra finansbolag medan Handelsbanken utför huvuddelen av sina tjänster internt, vilket i längden bli billigare.

En annan del av provisionsintäkterna är värdepappersprovisionerna. Svenska folkets sparande har i stor utsträckning påverkat bankerna och deras resultat. I takt med att allmänheten överger det traditionella banksparandet för att i allt större utsträckning spara i fonder och aktier, ökar också värdepappersprovisionsintäkterna för bankerna. Detta syns tydligt i både Handelsbanken och Finns fall då andelen värdepappersprovisioner ökar främst vid börsuppgången år 2000. De senare åren har dock värdepapperssparandet minskat något igen, precis som Svenska Bankföreningen skriver i sin rapport.

Christopher P.Holland et al, säger i sin forskning om bankers strategi och vinstnivå att intäkterna gradvis kommer att minska eftersom det uppkommer nya aktörer på marknaden. Man säger vidare att reduceringar av kostnaderna kan öka vinsterna men att detta inte räcker för att kompensera förlusten av intäkter under en lång tid⁹¹. Båda våra banker har inriktat sig på att skära i kostnaderna mer än att försöka öka intäkterna, vilket enligt Christopher

⁹¹ Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman; (1997) *The impact of globalisation and information technology on the strategy and profitability of the banking industry* System Sciences, Proceedings of the Thirtieth Hawaii International Conference

P.Holland et al, på sikt inte skulle vara tillräckligt. Handelsbanken har arbetat med att minska sina kostnader relativt länge men har ändå lyckats öka sina rörelseintäkter varje år som vi tittat på i vår undersökning. Samtidigt har man dock växt och köpt upp bolag vilket lett till att man kan producera fler tjänster internt inom koncernen. Sannolikheten att vinsten skulle minska på grund av att nya aktörer träder in på marknaden, eller att kundernas behov ändras markant, tror vi dock inte är stor.

6.2 Konkurrens

Bankernas mindre skillnad mellan genomsnittlig ut- och inlåningsränta mot framförallt hushåll beror på ökad konkurrens. Enligt Bankföreningen, gjorde finanskrisen att många mindre kreditmarknadsinstitut gick i konkurs⁹². Det fanns då färre aktörer som erbjöd lån till hushållen varför priserna för lån kunde höjas. Men i takt med att det började etableras fler kredit- och finansbolag har konkurrensen åter ökat. Handelsbanken framhöll under intervjun att konkurrensen inte var speciellt stor mellan 1991-2000 men nu har flera finansbolag återhämtat sig. De finansbolag som gick i konkurs under finanskrisen var främst mindre aktörer som inriktade sig på att ge krediter till hushållen för bl.a. konsumtion. Därför har denna företagsgrupp också kunnat öka mycket i volym och antal när klimatet har blivit bättre. Den minskade skillnaden mellan genomsnittlig ut- och inlåningsränta mot hushållen kan förklaras med att de nya aktörerna främst inriktar sig mot hushållen.

6.3 Teknikutveckling

Bankföreningen säger att Internet har blivit en viktig försäljningskanal⁹³. Från intervjun med Handelsbanken framkom det visserligen att kundernas användning av Internet genererar en del intäkter. Men de är relativt små om man jämför med intäkter från bolån. När en privatperson ska söka ett bolån så menar Handelsbanken att de gärna vill ha den personliga kontakten med en rådgivare inne på en bank. Man kan som låntagare jämföra olika bankers lånealternativ med varandra men det är få som tar stora lån enbart genom Internet utan att först prata personligen med en rådgivare.

De traditionella bankkontoren, tror Bankföreningen, kan på grund av den ökande Internetanvändningen på lång sikt ersättas med kontor som i första hand är inriktade på rådgivning och försäljning⁹⁴. Detta stämmer; enligt Handelsbanken, när det gäller tjänster som betalningar, överföringar, aktie- och fondhandel m.m. men vissa tjänster kommer allmänheten inte vilja sköta över Internet.

I teorin säger också de amerikanska forskarna att de stora finansiella företagen drar större nytta av den teknologiska utvecklingen jämfört med de mindre⁹⁵. Men vi tror att det beror på vad man menar med stor och liten i detta sammanhang. Eftersom Handelsbanken är en större

⁹² Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

⁹³ ibid

⁹⁴ ibid

⁹⁵ Allen N. Berger, Rebecca S. Demsetz, Philip E. Strahan; *The consolidation of the Financial services industry: Causes, consequences, and implications for the future*, Journal of Banking and Finance, nr 23, 1999

bank än Sparbanken Finn, och har ett mycket större verksamhetsområde har de naturligtvis också fler interna transaktioner och större behov av att kunna sprida information till sina medarbetare internt. Även när det behöver utvecklas ny mjukvara till olika datasystem så kan Handelsbanken fördela dess kostnader på fler kunder jämfört med Sparbanken Finn.

Forskningen kring områden som påverkar bankbranschen har kommit fram till att det på grund av den nya tekniken spelar mindre roll om den kundkrets man valt att arbeta med befinner sig i den absoluta närheten, eftersom många tjänster som erbjuds kan skötas via Internet eller telefon⁹⁶. Samma forskare menar också att bankerna ska koncentrera sig på ett särskilt skede i värdekedjan och använda tekniken som hjälpmedel för att nå ett visst segment. Vi har fått uppfattningen att så också har skett. Det har bl.a. etablerats finansiella aktörer som fondkommissionärer vars tjänster i princip enbart erbjuds via Internet. Men det har även etablerats mindre banker som inte har några kontor där man tar emot kunder, utan som enbart annonserar via medierna och bara erbjuder lån via Internet och telefon. Ser man på denna förändring så har tekniken inneburit att alla etablerade banker har förlorat marknadsandelar till dessa mindre aktörerna.

Tekniken har alltså inneburit att de riktigt stora bankerna med svenska mått mätt, såsom Handelsbanken, har kunnat göra kostandsbesparing och därmed öka vinsterna. De små bankerna, vilket man får betrakta Sparbanken Finn som, har kunnat effektivisera sina samarbeten med andra finansiella aktörer och därigenom ökat sin konkurrenskraft gentemot de större aktörerna, medan det har kunnat skapats helt nya aktörer som har tagit marknadsandelar från både de små och stora bankerna.

När det gäller den nya tekniken säger Holland, et al i sin forskning om påverkan på bankbranschen att sättet att arbeta med den nya tekniken bankerna emellan också förändrats. Man säger exempelvis att banker kan samarbeta om vissa system och att en liten bank kan tjäna på att få utnyttja en större banks system för att få mindre kostnader.⁹⁷ Detta ser vi ju ett exempel på i Finns fall där man valt att stå utanför samarbetet med den stora banken för att istället i större utsträckning klara sig själv. Ett samarbete med FöreningsSparbanken hade troligtvis lett till lägre kostnader när det gäller IT, men detta är en högst hypotetisk tanke då man förlorat mycket annat man nu kan konkurrera med.

För Handelsbanken har allmänhetens ökade användning av Internetbanker till viss inneburit man har förlorat lite av den personliga kontakten med allmänheten. Nu har det blivit en utmaning för rådgivarna att få in folk på kontoret där kunden oftast gör större affärer än via Internet. Även för Sparbanken Finn har teknikutvecklingen inneburit att det ställs krav på de anställda att mer vara säljare och själva boka in rådgivningsmöten, vilket framhölls under intervjuerna.

⁹⁶ Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman; (1997) *The impact of globalisation and information technology on the strategy and profitability of the banking industry* System Sciences, Proceedings of the Thirtieth Hawaii International Conference

⁹⁷ *ibid*

6.4 Risker

Vår teori om forskning kring bankernas strategier säger att stora banker är mer utsatta för risker⁹⁸. Frågan är om Sparbanken Finn får betala för sitt lägre risktagande jämfört med Handelsbanken. Att ha många samarbetspartners innebär att de fasta kostnaderna kan bli mindre men samtidigt innebär varje nytt samarbete omställnings- och kontraktskostnader. En stor bank som Handelsbanken är beroende av det internationella konjunkturläget eftersom man har verksamhet utomlands medan en liten bank som Sparbanken Finn främst är beroende av konjunkturen i Sverige. Handelsbanken konkurrerar mer med utländska banker, ger ut större lån och producerar alla tjänster inom koncernen vilket kan innebära ett större risktagande. Om man jämför Sparbanken Finns siffror från resultaträkningarna med Handelsbankens så avspeglar sig Handelsbankens större risktagande i större fluktuationer av kreditförluster och värdepappersprovisioner. Men det finns inga andra poster där man klart kan urskilja att Handelsbanken som en större bank också tar större risker än Sparbanken Finn.

6.5 Kostnader

När det gäller kostnader för de båda bankerna ser vi att personalkostnaderna är de stora kostnaderna. Handelsbanken har ökat sina personalkostnader i takt med att vara en växande bank ända fram till 2003 då man lyckats minska sina kostnader jämfört med föregående år. Antalet anställda har ökat under hela perioden utom år 1994 och 2003.

Även Sparbanken Finn har ökat sina personalkostnader men inte enligt samma mönster. Man minskar antalet anställda under krisåren 1990-1992 med knappt hundra personer, men en kostnadsminskning kommer inte förrän år 1994, precis som för Handelsbanken. För Sparbanken Finn följer vidare personalminskning fram till år 1996 för att sedan öka antalet igen. En stor del av denna minskning av personalen kan förklaras med omorganisationer. Sparbanken Finn valde som tidigare beskrivits att koncentrera sig på kärnverksamheten varför man flyttade ut vissa administrativa uppdrag och tjänster. Detta ledde även till att en del av personalen fick flytta ut och räknas därför inte längre med i Sparbanken Finns redovisning.

Jämför man personalkostnaderna med rörelseintäkterna kan man hos Handelsbanken finna en liten ökning. Från att ha legat i storleksordningen på knappt 20 procent av rörelseintäkternas storlek i mitten och slutet på 1980-talet är andelen nu uppe i knappt 30 procent. Tittar man på samma sak hos Sparbanken Finn ser vi att personalkostnaderna är en större del. De senaste tre åren går omkring 35 procent till personalkostnader. Man har hos Sparbanken Finn fortfarande relativt höga personalkostnader men jämför man dessa kostnader med vinsten kan man ändå konstatera att andelen personalkostnader har sjunkit något.

En annan stor kostnad som bankerna har sett öka under de senaste 20 åren är datakostnaderna. Detta är en kostnad som man hos Sparbanken Finn inte kan hitta i årsredovisningarna före 1994 vilket tyder på att det sedan dess har hänt ganska mycket på området. Fortsätter vi titta på Sparbanken Finn ser man en väldigt stor ökning av dessa kostnader från 1996 till 1998. Anledningen till detta är att man valde att stå utanför

⁹⁸ Charles W. Calomiris, *Banking approaches the modern era*, Regulation, nr 25, 2002

samarbetet med Föreningsbanken. Följden blev att man var tvungen att bygga upp ett helt eget datasystem, varvid datakostnaderna ökade markant. Här har vi en stor skillnad när det gäller kostnader mellan de båda bankerna. Jämför vi som innan kostnaderna med den totala rörelseintäkten ser vi att Sparbanken Finns datakostnader procentuellt sett är mycket större än Handelsbankens. Medan Sparbanken Finn under 2003 hade datakostnader som låg på drygt 20 procent av rörelseintäkterna hade Handelsbanken endast datakostnader motsvarande 2,5 procent.

Här ser vi tydligt effekten av Sparbanken Finns val att stå utanför samarbetet med en större bank. Vi ser också en väsentlig skillnad mellan den stora bankens storleksmässiga styrka att slå ut sina kostnader på många enheter. Betänkas bör också att Sparbanken Finns kostnader för tillfället delas med systerbanken Gripen, men vad skulle hända om en av de båda bankernas resultat minskar, och man kanske måste ta över kostnaderna från den andra?

Hos Handelsbanken ser vi en mer jämn tillväxt i datakostnaderna även om det finns år som sticker ut, såsom 1998. Det är intressant att se att banken har minskat sina kostnader under 2003 till följd av en hårdare kontroll och mer fokus på att effektivisera just dessa kostnader.

Sparbanken Finns vinst var före 1990 mycket låg om man jämför med vinsterna de kommande åren. Åren 1984-1990 redovisade man knappt någon vinst alls, endast mellan ett par hundra tusen upp till en miljon. Detta beroende på att banken då hade väldigt stora kostnader för köpta tjänster och andra avgifter, år 1990 var dessa exempelvis hela 82 miljoner. Vad dessa kostnader bestod av är oklart, men det var förmodligen kostnader till samarbetspartners för leverans av olika tjänster.

6.6 Kreditförluster

När det gäller kreditförluster ser vi att båda bankerna led av stora förluster under krisåren i början av 1990-talet. Eftersom det var enklare att bli beviljad lån under denna period kunde allmänheten låna mer pengar, vilket också ledde till att mycket pengar inte kunde betalas tillbaka. Fastighetsbranschen var en sektor som var särskilt drabbad under perioden. Från Sparbanken Finns sida har man nu lyckats sänka kreditförlusterna genom att vara mer riskovilliga och sätta större fokus på rörelseintäkterna till fastighetsägaren. På detta sätt kan man genom utlåningen få mer kontroll på riskerna, man granskar noggrannare de man lånar ut pengar till. På Handelsbanken har sättet att skydda sig mot kreditförluster inte förändrats nämnvärt. Man har en stark kontroll kontor för kontor när det gäller utlåningen och varje kontor ansvarar för sina kunder. En skillnad är dock att man nu räknar mer på kassaflödet vid utlåningen än innan finanskrisen.

6.7 Mål

Om man jämför målen hos de båda bankerna ser vi vissa skillnader. Sparbanken Finn har under undersökningsperioden utvidgat sitt verksamhetsområde och därför fått förändra sina mål. De sätter nu upp vinstmål som alla inom organisationen vet om för att lättare kunna jobba mot dessa. Man har även fokuserat mer och mer på lönsamheten där varje avdelning och kontor ska bära sina egna kostnader och tjäna in sina egna pengar.

Handelsbanken har ett lite annorlunda mål än Sparbanken Finn, nämligen att ha en räntabilitet som varje år överträffar snittet av samtliga börsnoterade affärsbanker. Detta mål har man haft ända sedan 1970-talet och det beror på att man anser att bankprodukterna är väldigt likartade. Man har i princip inga volymmål, utan man anser det vara viktigare att vara lönsammast. På detta sätt har Handelsbanken ingen särskild press på sig att växa från år till år utan man sätter snarare fokus på effektiviteten. Sparbanken Finn däremot sätter större press på sig att tjäna mer pengar varje år. Det är dock lättare för en stor bank att vara lönsammast då man själv har de resurser man behöver för att klara sig och inte behöver vara beroende av andra aktörer på marknaden i samma utsträckning.

6.8 Tillgångar och skulder

I sammanställningen om finanskrisen sägs att den kvantitativa regleringen av affärsbankernas utlåning avskaffades 1985 vilket gjorde att långivarna expanderade kreditgivningen. Handelsbanken har ökat sin utlåningsvolym under varje år som vi har studerat, utom 1994 och 2003. Utlåningen till allmänheten i förhållande till den totala balansomslutningen har inte heller den ökat under alla år som vi har studerat. Dock har utlåningens andel av balansomslutningen ökat mellan åren 1984-1992. Under denna period hade Handelsbanken sin största utlåning i förhållande till balansomslutning 1992, då den utgjorde 68 procent. Vidare beror den stora ökningen i utlåningsvolym 1998 på att man då hade förvärvat bolåneinstitutet Stadshypotek. Under dessa 20 år har annars utlåningens andel av tillgångarna legat på ungefär samma nivå.

Studerar man Sparbanken Finns utlåningsutveckling under dessa 20 år så har den varit kraftigare än Handelsbankens, i förhållande till balansomslutningen, men i volym har den inte ökat 1986 och 1994. Under det sistnämnda året sjönk också utlåningsvolymen hos Handelsbanken. Låneutvecklingen efter avregleringen har inte varit lika stor hos Sparbanken Finn som hos Handelsbanken relativt de totala tillgångarna. Men 1992 är utlåningens andel hela 75 procent vilket är en högre siffra än hos Handelsbanken. Dock var detta bara en tillfällig ökning eftersom utlåningen sedan sjunker de kommande åren, för att sedan öka till samma nivå 1998. Efter 1998 kan man se en brytpunkt hos Sparbanken Finn, sedan dess har utlåningens andel av tillgångarna varit runt 80-90 procent.

I finansinspektionens rapport sägs att räntorna under de senare åren varit låga varför utlåningen har ökat⁹⁹. Hur mycket just denna faktor har påverkat de två bankerna är svårt att säga, men Sparbanken Finns andel av utlåningen har ökat mer än Handelsbankens sedan 1998. Men i volym har dock Handelsbankens ökning varit betydligt större.

Bostadsinstitutet finansierar huvudsakligen utlåningen genom att emittera obligationer och certifikat på marknaden, enligt Bankföreningen¹⁰⁰. Här är skillnaden mellan de båda bankerna mycket stor. Sparbanken Finns började redovisa sina bankcertifikat år 2000 och sedan dess har de fördubblats i förhållande till balansomslutningen fram till 2003, men

⁹⁹ Finansinspektionen (2004) : *Finanssektorns stabilitet*. s.29. Internet: www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

¹⁰⁰ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

ökningen har inte varit lika stor i volym. Handelsbanken har specificerat sitt innehav av bankcertifikat under hela vår undersökningsperiod. Volymutvecklingen har varit liten mellan 1984-1994 men när man 1996 förvärvade Stadshypotek så steg de kraftigt. Vidare har andelen bankcertifikat varit relativt stabil mellan 1998-2003, medan volymökningen har varit ganska kraftig. Att både utlåningens och bankcertifikatens andel av balansomslutningen har varit relativt stabila sedan 1998 bekräftar att Handelsbanken finansierar sin bostadsutlåning med bankcertifikat, vilket Bankföreningen också framhöll. Att Sparbanken Finn inte har lika mycket bankcertifikat som Handelsbanken kan förklaras med att de inte har något eget bolåneinstitut, utan samarbetar med SBAB.

De övriga skulder är som vi ser betydligt större hos Handelsbanken jämfört med Sparbanken Finn. Dessa skulder består mestadels av skulder till kreditinstitut. Varför Handelsbanken har större skulder till kreditinstitut tror vi beror på att deras bolåneinstitut Stadshypotek har så stor utlåning och ingen inlåning, bolåneinstitut får inte ha någon inlåning¹⁰¹. Bankverksamhetens inlåning räcker då inte till att finansiera denna utlåning varför man måste låna upp kapital.

Christopher P.Holland et al, säger i sin forskning om bankers strategi och vinstnivå bl.a. att den ökade användningen av Internet har gjort att det har etablerats fler finansiella aktörer som nästan bara erbjuder sina tjänster via Internet och telefon¹⁰². Tittar man i Sverige så erbjuder dessa aktörer bl.a. utlåning och inlåning, och kan på detta sätt konkurrera med de större bankerna. Handelsbanken framhöll visserligen under intervjun att man på senare år har upplevt en tuffare konkurrens för utgivning av bolån, men att det inte har påverkat just deras bank. Medan Sparbanken Finn sa att man på grund av den ökande konkurrens på bolånemarknaden har börjat att fokusera mer på utlåning till företag.

Finansinspektionen skriver i sin rapport att bankerna i större utsträckning riktar in sig på de mindre företagen samt hushållen då marknaden för storföretagen anses vara mindre lönsam¹⁰³. Detta på grund av pressade priser, internationell konkurrens och en ökad andel av marknadsfinansiering. Handelsbanken säger dock i intervjun att de inte märker av att företag vänder sig direkt till marknaden i någon större utsträckning, utan att de flesta företag ändå behöver använda bankens tjänster. Vissa storföretag klarar sig helt utan hjälp från banken, men dessa är så få att banken inte ser det som något problem. Istället framhåller man de övriga stora företagen som lönsamma.

I Sparbanken Finns fall kan man inte konkurrera med Handelsbanken när det gäller affärer med stora företag. Istället inriktar man sig på företag i regionen som uppskattar närheten. Dock säger man i intervjun att man lägger mer fokus på företagskunderna nu jämfört med hushållen. Dessa anses vara mer lönsamma och genererar större volymer och bättre marginaler än hushållen. En annan orsak till att man hellre väljer företag framför hushåll är att man anser att konkurrensen på kreditgivning till bostäder har blivit så hård varför man måste hitta marginaler på andra områden.

¹⁰¹ Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet: www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

¹⁰² Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman; (1997) *The impact of globalisation and information technology on the strategy and profitability of the banking industry* System Sciences, Proceedings of the Thirtieth Hawaii International Conference

¹⁰³ Finansinspektionen (2004) : *Finanssektorns stabilitet*. s.29. Internet: www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

6.9 Slutsats

Vad kan man då säga har hänt på dessa två bankerna under de senaste 20 åren? Om vi börjar med resultaträkningen ser man hos båda bankerna att räntenettots andel av rörelseintäkterna har minskat. Hos Finn ser vi en tydlig minskning under de fem senaste undersökningsåren. En anledning kan vara att skillnaden mellan bankernas genomsnittliga utlånings- och inlåningsränta har minskat vilket leder till minskat räntenetto. En annan anledning kan vara att kunderna i större utsträckning använder sig av bankcertifikat, vilket gör att bankernas räntenetto sjunker. Detta gäller främst i Handelsbanken då deras skulder till större del än Sparbanken Finns består av just dessa certifikat.

Sparbanken Finns intäkter i form av räntenettet i förhållande till utlåningen till allmänheten är något högre än hos Handelsbanken sett över de senaste 20 åren. Detta beror på att Sparbanken Finns utlåning i större utsträckning än Handelsbankens sker till hushåll där den genomsnittliga ut- och inlåningsräntan är högre.

Teorin säger att intäkterna har förskjutits från räntenetto till provisionsintäkter, men detta stämmer inte med Sparbanken Finns utveckling. Istället har deras intäkter från avkastningar och utdelningar från handel med värdepapper ökat under dessa år.

Hos Handelsbanken kan vi inte heller se någon tydlig ökning av provisionsintäkterna även om det finns år som sticker ut. Vad som däremot har ökat, precis som hos Sparbanken Finn, är intäkter från avkastningar och utdelningar från värdepapper. År 2000 är exempelvis provisionsintäkterna höga, men detta beror på att börsen steg kraftigt. Dock kan vi se att betalningsprovisionerna stiger varje år vi har undersökt, men på grund av att det är små belopp i förhållande till de andra intäkterna så påverkar inte detta nämnvärt provisionsintäkternas andel av rörelseintäkterna. Men en annan intressant jämförelse är att betalningsprovisionerna i snitt har ökat med 44 procent per år sedan 1996, medan vinsten bara har ökat med i snitt 6 procent per år. Tilläggas bör också att eftersom börsen de senare åren vänt nedåt har även värdepappersprovisionerna minskat varför vi med stor sannolikhet får se en tydligare ökning av provisionerna nu när börsen åter är på uppgång.

Den stora skillnaden mellan de två bankernas resultaträkningar i vår jämförelse är betalningsprovisionerna. Finns betalningsprovisionsnetto är negativt vilket inte Handelsbankens är. Vi drar här slutsatsen att en mindre bank inte tjänar lika mycket på förmedling av betalningarna på grund av man har stora kostnader till sina samarbetspartners i förhållande till antalet kunder.

Tittar vi på andra kostnader ser man att Sparbanken Finn har mycket större andel externa datakostnader och personalkostnader i förhållande till de totala rörelsekostnaderna. Sedan 1998 överstiger både personalkostnaderna och datakostnaderna vinsten. Datakostnaderna är högre än personalkostnaderna 1998, alla andra undersökningsår är det tvärtom. Jämför vi med Handelsbanken ser vi att vinsten sedan 1994 överstiger såväl data- som personalkostnaderna. Detta är en stor skillnad mellan de båda bankerna. En större organisation såsom Handelsbanken kan fördela sina kostnader i större utsträckning. Den största skillnaden ser vi om vi jämför datakostnaderna från 1994. Eftersom Sparbanken Finn ställt sig utanför samarbetet med FöreningsSparbanken har man, som tidigare nämnts, fått bygga upp ett helt eget datasystem. Även åren efter har Sparbanken Finn en stor andel datakostnader i jämförelse med sina rörelseintäkter. Vi ser här tydligt att en mindre bank

drabbas hårdare av dessa kostnader, särskilt en bank som valt att stå utanför ett nära samarbete med en större.

Kreditförlusterna har varit större hos Handelsbanken i förhållande till de totala rörelseintäkterna. För Sparbanken Finn har kreditförlusterna i snitt utgjort 4 procent av rörelseintäkterna de senaste 20 åren, medan Handelsbankens andel har varit 16 procent. Detta tyder på, som tidigare nämnts, att en större bank tar större risker.

Skuldernas sammansättning skiljer sig markant mellan de båda bankerna. Den stora skillnaden beror på att Handelsbankens inlåning inte räcker till att finansiera utlåningen utan deras skulder utgörs till större del av skulder till kreditinstitut och bankcertifikat. Dessa bankcertifikat utgör en mycket stor del av Stadshypoteks skulder.

Den tekniska utvecklingen har som sagt inneburit att Sparbanken Finns datakostnader har varit på en markant högre nivå än Handelsbankens de senaste åren. Den har även inneburit att det har blivit lättare för potentiella kunder att jämföra tjänster från olika finansiella aktörer med varandra, vilket har lett till en ökad konkurrens för enklare tjänster som inte innefattar rådgivning. Men den har också minskat den personliga kontakten med kunderna varför det har blivit viktigare för rådgivarna på kontoren att aktivt söka upp nya och befintliga kunder.

Teknikutvecklingen har också effektiviserat bankens interna och externa transaktioner vilket har gynnat de båda bankerna på olika sätt. Eftersom Handelsbanken är en större bank med mer komplex struktur och fler kunder kan de fördela utvecklingskostnader på fler kunder. För en mindre bank som Sparbanken Finn har det inneburit effektivare samarbete med andra aktörer vilket har gynnat bankens kunder i form av ett bredare tjänsteutbud.

Om allmänhetens ökade användning av Internet och kontokort har påverkat de båda bankernas betalningsprovisioner, eller transfereringsintäkter, har vi inte funnit något riktigt svar på. Provisionsintäkterna har visserligen börjat specificeras bättre men de är inte tillräckligt specificerade för det ska gå att dra någon slutsats angående vad betalningsprovisionerna består av. Inte heller de båda intervjuerna har gett svar på denna frågan. Men vad som framkommit är att företagets kostnad för hantering av kontanter har ökat.

KÄLLFÖRTECKNING

Böcker

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö, Liber AB

Fregert, Klas; Jonung, Lars (2003) *Makroekonomi*. Studentlitteratur

Thunman, Carl G; Eriksson, Kent (1990) *Bankmarknader i förvandling*. Lund, Studentlitteratur

Larsson, Mats; Sjögren, Hans (1995) *Vägen till och från bankkrisen*. Stockholm, Carlssons bokförlag

Lundahl, Ulf; Skärvad, Per-Hugo (1992) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. 2: a Uppl. Lund, Studentlitteratur

Magne Holme, Idar; Krohn Solvang Bernt (1996) *Forskningsmetodik*. 3 Uppl. Lund, Studentlitteratur

Reinecker, Lotte; Stray Jörgensen, Peter (2002) *Att skriva en bra uppsats*. Lund, Liber AB

Vetenskapliga artiklar

Allen N. Berger, Rebecca S. Demsetz, Philip E. Strahan; *The consolidation of the Financial services industry: Causes, consequences, and implications for the future*, Journal of Banking and Finance, nr 23, 1999

Christopher P. Holland, A. Geoffrey Lockett, Ian D. Blackman; (1997) *The impact of globalisation and information technology on the strategy and profitability of the banking industry* System Sciences, Proceedings of the Thirtieth Hawaii International Conference

Charles W. Calomiris, *Banking approaches the modern era*, Regulation, nr 25, 2002

Årsredovisningar

Handelsbanken: 1984-2003

Sparbanken Finn: 1984-2003

Elektroniska källor

Finansinspektionen (2004): *Finanssektorns stabilitet*. Internet:
www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/2004/2004_9.pdf (1 dec 2004)

FöreningsSparbanken: www.foreningssparbanken.se

Sparbanken Finn: www.sparbankenfinn.se

Sparbanken Gripen: www.gripen.se

Svenska Bankföreningen (2003): *Banker i Sverige*. Internet:
www.bankforeningen.se/upload/banker_i_sverige_aug2003.pdf (1 sept 2004)

Intervjuer

Sparbanken Finn: Företagsrådgivare, Lund 2004-11-22

Handelsbanken: Bengt Rosendahl och Stellan Borgh, Regionbanken södra Sverige, Malmö 2004-12-13

Offentligt tryck

Sparbankslag (1987:619)

Tidningsartiklar

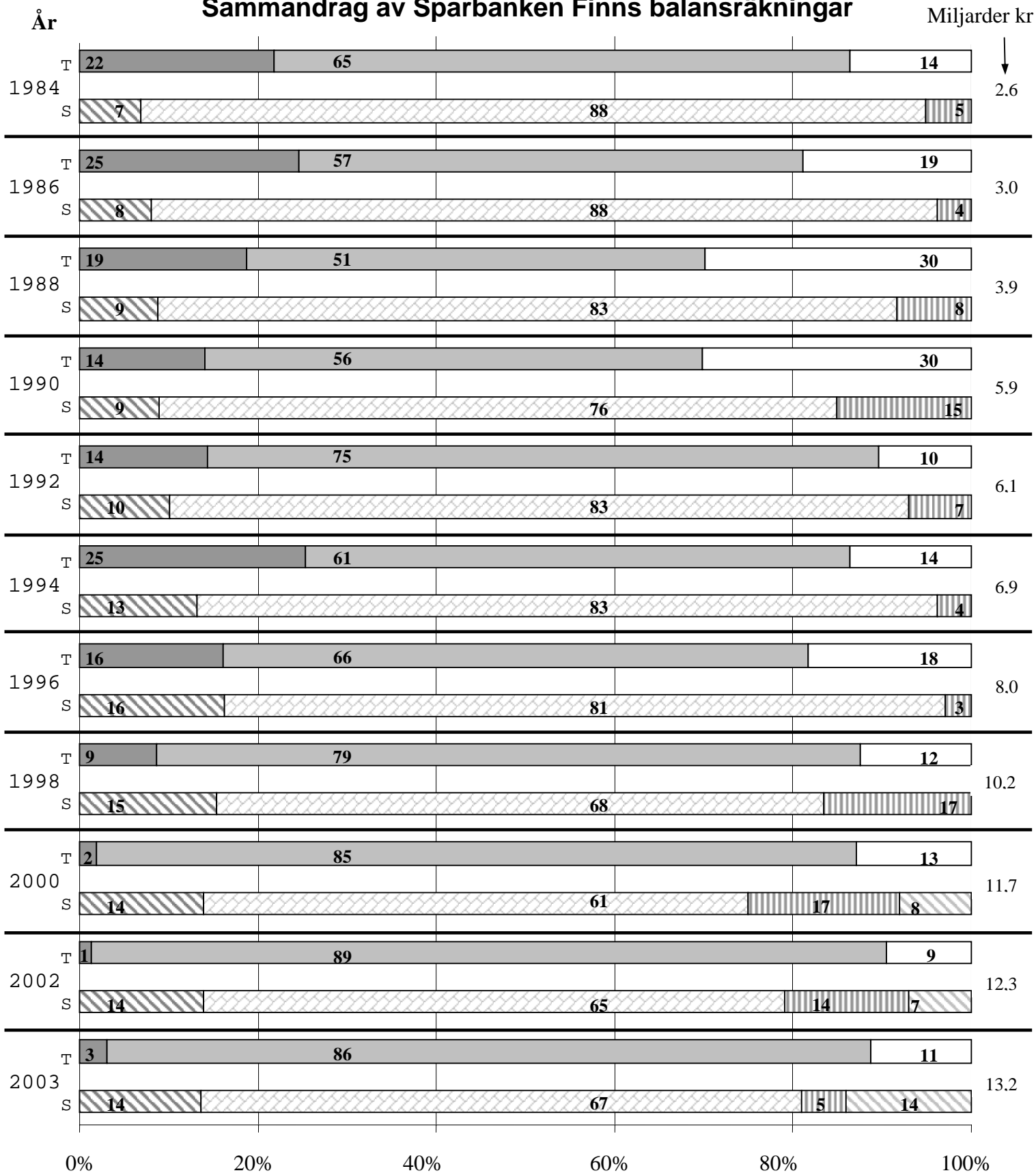
Sydsvenska Dagbladet, Peter Malmquist, *Bankerna vinnare på börsen*, 27 juni 2004,

BILAGOR

Bilaga 1

Sammandrag av Sparbanken Finns balansräkningar

Miljarder kr



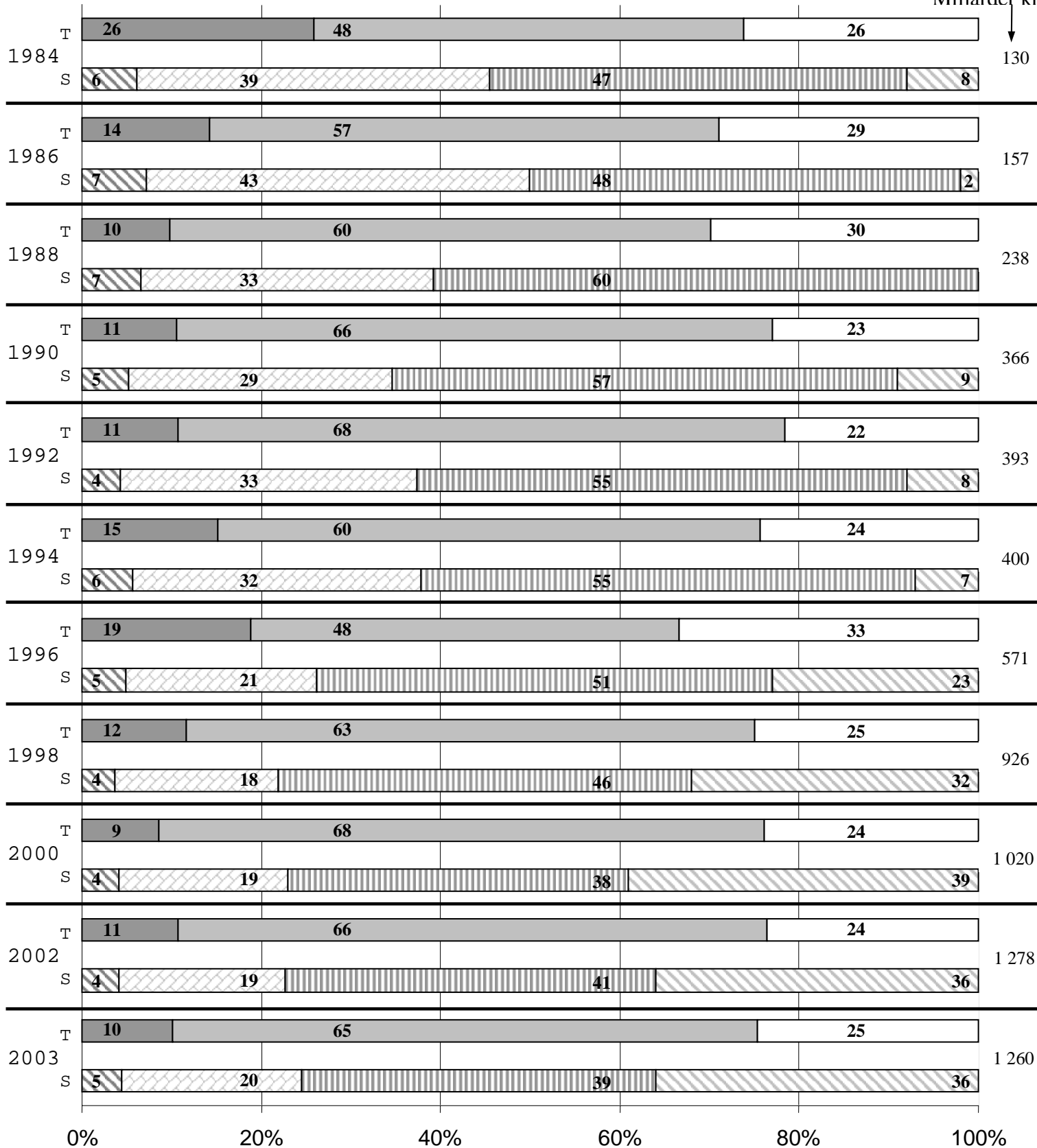
■ = Obligationer ■ = Utlåning □ = Övriga tillgångar

▨ = Eget kapital ▩ = Inlåning ▨ = Övriga skulder ▧ = Bankcertifikat

År

Sammandrag av Handelsbankens balansräkningar

Miliarder kr



- = Obligationer ■ = Utlåning □ = Övriga tillgångar
- ▨ = Eget kapital ▧ = Inlåning ▩ = Övriga skulder ▪ = Bankcertifikat

Bilaga 2

Övriga jämförelser Sparbanken Finn	1984	1986	1988	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2003
betalningsprov./S:a rörelseint.							0,5%	-3,4%	-0,5%	-4,8%	-3,1%
värdepappersprov./S:a rörelseint.							4,0%	5,3%	3,4%	2,8%	3,5%
övriga prov./S:a rörelseint.							3,5%	3,4%	4,6%	2,0%	1,2%
Prov. o Avg./Årets vinst	5107%	3356%	7176%	53142%	99%	83%	57%	49%	240%	119%	133%
betalningsprov./Årets vinst							2%	-15%	-9%	-49%	-27%
värdepappersprov./Årets vinst							13%	23%	63%	29%	30%
övriga prov./Årets vinst							12%	15%	85%	21%	11%
Personalkostn./S:a rörelseint.	39%	32%	35%	29%	29%	22%	25%	21%	36%	35%	35%
Personalkostn./Årets vinst	12215%	5617%	14388%	104290%	202%	102%	80%	90%	664%	358%	307%
Externa datakostn./S:a rörelseint.							8%	32%	13%	19%	22%
Externa datakostn./Årets vinst							27%	138%	246%	197%	190%
Personalkostn./Antal anställda	152	166	169	249	385	325	391	422	502	574	582
Antal anställda	298	346	425	419	327	327	296	303	445	368	381
Räntenetto/Utlåning	6%	8%	8%	9%	8%	9%	6%	4%	4%	4%	4%

